

Usporedba naglasnih sustava hrvatskoga jezika kod televizijskih reportera

Aleksić, Denis

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:057234>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Denis Aleksić

**USPOREDBA NAGLASNIH SUSTAVA HRVATSKOGA JEZIKA KOD
TELEVIZIJSKIH REPORTERA**

Diplomski rad

Zagreb, 1. listopada, 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku

Denis Aleksić

**USPOREDBA NAGLASNIH SUSTAVA HRVATSKOGA JEZIKA KOD
TELEVIZIJSKIH REPORTERA**

Diplomski rad

Mentor: Prof. dr. sc. Gordana Varošanec-Škarić

Zagreb, 1. listopada, 2021.

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Denis Aleksić

Naziv oba studija: fonetika i turkologija

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskome jeziku: Usporedba naglasnih sustava hrvatskoga jezika kod televizijskih reportera

Naslov rada na engleskome jeziku: Comparison of accent systems of Croatian language in television reporters

Datum predaje rada: 1. listopada, 2021.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOGA RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisao diplomski rad pod naslovom

Usporedba naglasnih sustava hrvatskoga jezika kod televizijskih reportera

i da sam njegov autor.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

Denis Aleksić

Zagreb, 1. listopada, 2021.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Naglasno normiranje hrvatskoga jezika.....	2
2.1. Povijest hrvatskoga naglasnoga normiranja i suvremene koncepcije.....	2
2.2. Prozodijski sustav hrvatskoga jezika.....	7
3. O televizijskoj formi – Javljanje/uključenje uživo.....	11
4. Istraživanje.....	12
4.1. Metodologija istraživanja.....	12
4.2. Opći pregled naglasnih sustava reportera.....	13
4.2.1. <i>HRT</i>	13
4.2.2. <i>Nova TV</i>	16
4.2.3. <i>RTL</i>	19
5. Rezultati i rasprava.....	23
5.1. Silazni naglasci na nepočetnim slogovima.....	23
5.2. „Neutralizacija“ kratkih naglasaka.....	29
5.3. Kraćenja dugih naglasaka.....	33
5.4. Druge promjene u vrstama naglasaka.....	36
5.5. Odstupanja u mjestima naglasaka.....	37
5.6. Prenošenje naglaska na proklitiku (prednaglasnicu).....	42
6. Prijedlog nastavne jedinice.....	47
7. Zaključak.....	61
Literatura.....	62
Sažetak.....	65
Abstract.....	66
Prilozi.....	67

1. Uvod

U hrvatskome standardnome jeziku općenito, pa tako i na razini hrvatske naglasne norme, još uvijek postoje dvojbe oko mnogih kategorija. Ovu tvrdnju potkrepljuje uvid u različite gramatike, rječnike i druge jezične priručnike koji, premda se u velikome dijelu preklapaju, nisu usuglašeni po brojnim pitanjima.

Djelomičan razlog tomu su povjesne okolnosti koje su dovele do toga da je naš standardni jezik, a time i hrvatski naglasni sustav, dugi niz godina bio temeljen na istočnonovoštakavskom idiomu, namjesto zapadnoga, što je uvelo pomutnju u naglasne karakteristike hrvatskoga pravogovora.

Međutim, niti posljednjih desetljeća, kada su se hrvatski akcentolozi i jezikoslovci počeli odmicati od starih, klasičnih propisa, i kada su učinjeni važni pomaci prema kodifikaciji hrvatskih (zapadnonovoštakavskih) naglasnih posebnosti, nije odgovoreno na mnogobrojna otvorena pitanja glede hrvatske standardne naglasne norme. Primjerice, pozornost se u hrvatskoj akcentologiji nije previše usmjeravala prema onome kako se govori među obrazovanim govornicima, što je uvjet da uporabna norma, čijem se ulasku u jezične udžbenike dugo opiralo, uđe i u standard.

Rad započinje upravo osvrtom na problematiku naglasne norme, nakon čega slijedi istraživanje koje se bavi usporedbom izgovora naglasaka hrvatskoga jezika kod televizijskih reportera – govornikâ koje imamo priliku slušati svaki dan i koji bi, svojim profesionalnim izgovorom, trebali biti govorni uzori hrvatskoj javnosti. Izgovori naglasaka pojedinačnih reportera implicitno podrazumijevaju određene naglasne sustave, čija je usporedba tema ovoga rada.

Reporteri, čiji su naglasni sustavi analizirani slušnom procjenom na temelju sadržaja dostupnog na internetu, dolaze s tri najveće nacionalne televizije – javnoga servisa HRT-a i dvije komercijalne televizije – Nove TV i RTL-a. U radu su, osim načelnih opisa naglasnih sustava izabranih govornika, navedena sva zamijećena odstupanja u odnosu na ono što propisuje norma¹, a tiče se naglasnih osobina hrvatskoga standardnog jezika.

¹ Kao "norma" će u ovome radu poslužiti suvremeni jezični priručnici, koji, doduše, ni sami među sobom nisu sasvim usuglašeni. Radi se o: *Velikome rječniku hrvatskoga jezika* (Anić, 2003); *Naglasku u hrvatskome književnom jeziku* (Vukušić i sur., 2007); *Hrvatskoj gramatici* (Barić i sur., 2005); i *Gramatici hrvatskoga jezika* (Silić i Pranković, 2005).

2. Naglasno normiranje hrvatskoga jezika

2.1. Povijest hrvatskoga naglasnoga normiranja i suvremene koncepcije

Kroatistica i akcentologinja Blaženka Martinović u svome djelu *Na pútu do náglasnē nôrmē* (2014) piše kako je naglasno normiranje hrvatskoga jezika išlo od jednostavnijega prema složenijemu, odnosno da su prvo bila zapisivana opća pravila koja su se do polovice 19. stoljeća uglavnom bavila naglasnim inventarom (brojem naglasaka, znakovljem i nazivima te opisom naglasaka), a tek u drugom dijelu 19. stoljeća autori su se počeli posvećivati naglasnim pravilima koja su bila morfološki ili tvorbeno uvjetovana (Martinović 2014: 11).

Poviješću hrvatskih gramatika iscrpno se bavila kroatistica Sanda Ham. U svome djelu *Povijest hrvatskih gramatika* (2006) kronološki se bavi svim izdanim hrvatskim gramatikama s kratkim osvrtima na opisane naglasne sustave u njima.

Prva gramatika hrvatskoga jezika bila je *Institutionum linguae Illyricae libri duo* Bartola Kašića iz 1604., u kojoj se normira jedan tip književnog jezika nalik štokavskome. Međutim, naglasci u toj gramatici nisu bili dosljedno bilježeni. Ham (2006: 22) piše da je Kašićev naglasni sustav čakavski, starohrvatski i čine ga tri naglaska: oštiri (akut), teški (gravis) i otegnuti (circumflex). S naglascima se opširnije bavi Matija Antun Relković u gramatici *Nova slavonska i nimacska grammatica* iz 1767. koja donosi tri naglaska/nadslovka. Ipak, Relković ne bilježi kratke naglaske znakovljem, a ne postoji ni čvrsta pravila naglašavanja (Martinović 2014: 11).

Tek se u 19. stoljeću zapaža pridavanje veće pozornosti naglasnim osobitostima jezika. Tako hrvatska novoštokavska akcentuacija prvi puta biva opisana u gramatici *Nova ricsoslovica ilirickska* svećenika Šime Starčevića iz 1812. godine, prvoj gramatici hrvatskoga jezika napisanoj na hrvatskom jeziku. U njoj se govori o četiri različita naglaska, od kojih se kratkosilazni nije posebno zabilježavao, a Starčević se u gramatici dotiče i općih paradigmatskih pravila, kao što su pravila za zanaglasnu dužinu u G jd. imenica ženskoga roda (*xenè*), u G mn. (*divojàkah, svètàkah*), u imenica na -ost (*milòst*), u pridjeva (*veliki², manji, dobrìm*), u prezentu glagola (*govorìm*), kao i pravila pisanja dugouzlaznih naglasaka, npr. u G mn. (*xénah*); u

² Dužine na zadnjim slogovima u originalu su obilježene na ovaj način

glagolskih imenica koje ne završavaju na *-anje* (*zavarshénje* prema *kupòvānje*); u negaciji pomoćnog glagola biti (*ní sī*); u glagolskih priloga sadašnjih (*govoréchi*); u prijedložnim izrazima poput *zá me, ná nju, ú me* i sl. (Ham 2006: 51-56; Martinović 2014: 12).

Vuk Stefanović Karadžić, srpski jezikoslovac, 1814. u prvoj srpskoj gramatici *Pismenica serbskoga jezika* iznosi i opisuje značajke svakoga naglaska, a njegov suradnik i učenik Đuro Daničić svojom *Malom srpskom gramatikom* i nizom članaka iz sredine 19. stoljeća sistematizira naglasni sustav i ostvaruje golem utjecaj na stvaranje jezičnoga standarda hrvatskog jezika koje se odvija na prijelazu iz 19. na 20. stoljeće radovima tzv. hrvatskih vukovaca (Martinović 2014: 12).

Prvi najveći prikaz hrvatskog naglasnog sustava predstavlja *Slovnica hèrvatska* Antuna Mažuranića iz 1859. godine. Uz cijelo poglavlje o naglasku (1869: 14-20) Mažuranić pruža i „opća naglasna pravila nakon svake deklinacijske i konjugacijske promjene“ te piše o „naglasku jednosložnih, dvosložnih, trosložnih riječi, s posebnim osvrtom na G jd. imenica, tj. na promjenljivost ili nepromjenljivost naglasaka, utirući put naglasnoj tipologiji“ (Martinović 2014: 13). O mjestu naglaska Mažuranić kaže kako u riječima od dvaju ili više slogova naglasak ne smije biti na zadnjem slogu, kako silazni naglasci mogu biti samo na početnim slogovima, a uzlazni na svakome slogu osim posljednjega (Mažuranić 1869: 14). Također, sustavno popisuje proklitike i enklitike (1869: 20-22) te donosi podjelu na toničke i atoničke riječi (1869: 20). Ukazuje na to da samo silazni naglasci „skaču“ na proklitike, a primjećuje i razliku između oslabljenoga i neoslabljenoga prijenosa, ovisno o tome radi li se o „izvornim“ ili „novijim“ pomicnim naglascima (Mažuranić 1869: 14-22; Ham 2006: 84; Martinović 2014: 12-13).

Martinović piše kako od izdanja Mažuranićeve *Slovnice hrvatske* više „neće biti kolebanja u inventaru hrvatskoga naglasnog sustava te nalazimo niz pravila gdje može stajati koji naglasak“ (Martinović 2014: 13), a za uobličavanje pravila o raspodjeli naglasaka kojima se koristimo i danas zaslužan je Mirko Divković svojom prvom tzv. vukovskom gramatikom *Hrvatska gramatika za srednje i nalik im škole* iz 1879. Prema njegovim pravilima, „u riječi može biti samo jedan slog naglašen; jednosložne riječi mogu imati samo jaki dugi i jaki kratki naglasak (dugosilazni i kratkosilazni) te su ti naglasci na prvome slogu višesložnih riječi“ (Martinović 2014: 14).

Ipak, svaki pregled naglasnoga normiranja „neizostavno počiva na analizama naglasnonormativnih prinosa V. S. Karadžića i Đ. Daničića“ (Martinović 2014: 14).

Karadžićev jezik, jezik koji je on uzeo kao predstavnika sve novoštokavštine i namijenio mu ulogu književnoga jezika, bio je uglavnom njegov materinji, tršićki govor zapadne Srbije. S obzirom na to da je kao osnovica književnoga jezika izabran Karadžićev govor, uz njega dolazi i njegovo naglašavanje. Vukušić i sur. (2007: 17) pišu kako je Karadžić u svojem *Rječniku* iz 1818. potpuno izostavio zapadni, mlađi ikavski dijalekt, a kad ga je i pridodao u izdanje iz 1852., nameće se da je taj idiom obilježen samo ikavskim izgovorom staroga jata, a da mu je prozodija zapravo istovjetna onoj u tršićkom govoru. Stoga je Tomo Maretić, hrvatski slavist i jedan od sljedbenika Karadžić-Daničićeve akcentuacije, pišući krajem 19. stoljeća svoju *Gramatiku i stilistiku hrvatskoga ili srpskoga jezika*, postupio tako da je, potaknut ugledom Karadžićevog idioma i istodobnim nepoznavanjem drugih štokavskih idioma, iskoristio ono što mu se nudilo i preuzeo Karadžić-Daničićevu akcentuaciju, a istim su putem nastavili Franjo Ivezović i Ivan Broz na samome početku 20. stoljeća u svojem *Rječniku hrvatskoga jezika*. Ta je koncepcija, strana hrvatskome jeziku u dijelu koji je izvan zajedničkog područja općeg novoštokavskog preklapanja, odnijela konačnu pobjedu i, uz kratkotrajni kritički val u razdoblju prije Prvoga svjetskog rata, prevladala sve do druge polovice 20. stoljeća. Time je hrvatskome jeziku „oduzeta njegova i nametnuta tuđa individualnost“ (Vukušić i sur. 2007: 17-18).

U naglasnome smislu, prema navedenim autorima, dobro je bilo sve ono što je bilo zajedničko novoštokavskim govorima (npr. *národ*, *küća*, *prâvda*, *tâban...*), potom ono što je podrijetlom bilo samo istočnoštokavsko (*povúći*, *tèbe*, *dvájū*, *želímo*, *võće...*), a samo manjim dijelom ili uopće ne bi bilo dobro ono što je bilo tipično zapadnoštokavsko (*trésti*, *pëći*, *zàzelímo*, *võće...*) (Vukušić i sur. 2007: 18; Martinović 2014: 14).

Odmaci od propisane Karadžićeve naglasne norme i blagi, doduše nesustavni, pomaci prema izrazito hrvatskome naglasku počinju se odvijati tek polovicom 20. stoljeća, *Hrvatsko-poljskim rječnikom* Julija Benešića iz 1949. i *Hrvatsko-srpsko-francuskim rječnikom* Dayrea, Deanovića i Maixnera iz 1956.

Ipak, tek je sedamdesetih godina prošloga stoljeća člancima Dalibora Brozovića, Stjepana Vukušića, Stjepana Babića i drugih u časopisu *Jezik* učinjen korjenit zaokret

te je otvoren i argumentiran put k bržoj standardizaciji hrvatskog naglašavanja (Martinović 2014: 14). Autori su se konačno počeli baviti istraživanjem hrvatske norme i njezine stvarne podloge, zapadnoga ikavskog dijalekta i drugih hrvatskih govora istosmjernog naglasnog razvoja. Riječima Vukušića i suradnika (2007: 20):

„...istraživanjem idioma što su utjecali na hrvatsku književnojezičnu normu utvrdilo se postojanje organskoga zapadnoga novoštokavskog naglašavanja, a istraživanjem hrvatske uporabne norme došlo se do spoznaje da je ona prosijavanjem i pročišćavanjem organskoga zapadnonovoštokavskog naglašavanja od svega što je nesustavno, mjesno ili pokrajinsko uobičena kao hrvatsko književnojezično naglašavanje.“

Suvremena hrvatska akcentologija gotovo se u potpunosti udaljila od *klasične* norme i, premda je većim svojim dijelom usuglašena, među akcentolozima su još uvijek prisutna različita strujanja. Dalibor Brozović, u jednom od svojih članaka izašlih u *Vijencu*, a objavljenih u knjizi *Prvo lice jednine* (2005: 124), prenosi mišljenje Ivana Lipića o postojanju četiriju različitih koncepcija o poželjnoj hrvatskoj naglasnoj normi.

Prva od njih je prihvaćanje *klasične* Daničić-Maretićevske norme koja, kako se čini, više gotovo da i nema svojih poklonika u Hrvatskoj.

Druga je neodbacivanje tradicije, ali odlučna zamjena istočnoštokavskih značajki zapadnonovoštokavskima. U ovu koncepciju Brozović ubraja i samoga sebe. Osim zagovaranja odmaka od Karadžića, Daničića i Maretića, za njega normiranje naglasaka treba biti učinjeno po istraživanju svih izoglosa među štokavcima i preuzimanju onoga što je najčešće te prateći razvojne procese „u govoru obrazovanih slojeva po najvećim urbanim središtima“ (Brozović 1958: 65 prema Martinović 2014: 18).

Treća koncepcija se odnosi na prihvaćanje perifernoga hrvatskog dijalektnog zapadnonovoštokavskoga naglašavanja, isključivo ikavskoga, u koju Martinović (2014: 16) pribraja Stjepana Vukušića. Vukušić, zajedno sa suradnicima Zoričićem i Grasselli-Vukušić, u knjizi *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (2007), govori kako je ikavski izgovor dugoga jata uzrokovao duge naglaske, kao u primjerima *cvît*, *svît*, *dîte*, *vrîdan*, te napuštajući ikavski izgovor, ali zadržavajući njegovu prozodiju dobivamo dugi jednosložni izgovor, odnosno *cvijêt*, *svijêt*, *dijéte*, *vrijédan*. Ikavski je izgovor, prema autorima, u književnom jeziku „...ostavio sjaj svoje prozodije i u

prefigiranih glagola treće vrste“ (Vukušić i sur. 2007: 23), za što navode primjere: *zàželīm*, *pòletīm*, *dòžtvīm*, *prètrpīm*. Vukušić i suradnici zapravo se bave definiranjem odnosa zapadnog (ikavskog) novoštokavskoga idioma i standardnog naglašavanja.

Posljednja od koncepcija je „prihvatanje za normu gradskoga razgovornog naglašivanja“, koju bi nesumnjivo predvodio Ivo Škarić. Škarić, zajedno sa svojim suradnicama Đurđom Škavić i Gordanom Varošanec-Škarić, zalagao se za urbanizaciju standarda i afirmaciju naglasnih značajki gradskih idioma, posebice zagrebačkoga. Takvi su stavovi, implicitno ili eksplisitno, vidljivi u njihovim brojnim objavljenim radovima: *Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi* (Škarić i sur. 1987), *Kako se naglašavaju posuđenice* (Škarić, Škavić, Varošanec-Škarić 1996), *O naglašavanju posuđenica – još jednom, nakon Vukušića* (Škarić, Škavić, Varošanec-Škarić 1996), *Sociofonetski pristup standardnom naglašavanju* (Škarić 1999), *Hrvatski govorili!* (Škarić 2006), itd. Za Škarića su kompetentni govornici, na čijem se govoru mora temeljiti naglasno normiranje, obrazovani stanovnici kulturnih središta, bez obzira na njihovu organsku podlogu – štokavsku ili neštokavsku (Martinović 2014: 17).

Riječima kroatista Krešimira Mićanovića: „Ne upuštajući se u podrobnosti različitih koncepcija, može se utvrditi očita neusuglašenost i suprotstavljenost različitih instanci koje promoviraju standardnu prozodiju“ (Mićanović 2004: 123).

Pri jezičnoj kodifikaciji, kodifikatori na temelju različitih jezičnih varijacija moraju donijeti odluku koju će od ponuđenih mogućnosti prihvatiti i promovirati kao standardnu, a poseban im problem predstavlja naglasna kodifikacija. Takve kodifikatorske odluke podložne su, ne samo preispitivanju i prihvatanju od jezičnih stručnjaka, nego moraju biti prihvatljive i cijeloj jezičnoj zajednici (Mićanović 2004: 123). U 20. su se stoljeću, prema Samardžiji, „unutar ‘tradicionalne’ koncepcije postupno obavile brojne prilagodbe kodificirane hrvatske prozodijske norme uzusnoj normi kako bi se prevladale velike nepodudarnosti između njih i tako izbjegao inače sasvim izgledan konflikt, a da su prijedlozi za promjenu ostalih dviju koncepcija do sada imali relativno slab utjecaj na suvremenu hrvatsku jezičnu praksu“ (Samardžija 1999: 333 prema Mićanović 2004: 123). Razlozi tim prilagodbama su u tome što većina jezične zajednice nije govorila ni prihvaćala staru kodificiranu prozodiju.

2.2. Prozodijski sustav hrvatskoga jezika

Prozodija (grč. *prosōdia* = naglasak i kvaliteta) dio je „nauke o jeziku koja unutar fonologije istražuje prozodijske (naglasne) pojave u jednom jeziku“ (Barić i sur. 2005: 66). Riječi se između sebe razlikuju naglasnim karakteristikama koje se temelje na akustičkim pojavama, i to na jačini izgovora, kretanju (dizanju i spuštanju) tona i trajanju sloga (Barić i sur. 2005: 66). Škarić ovim trima pojavama pridodaje i izgovornu točnost (Škarić, 2009: 116).

Slijedeći ove pojave, naglasak ili akcent čini „istodobni ostvaraj siline, tona i trajanja“, a „isticanje jednoga sloga u riječi nad drugima silinom, tonom i trajanjem zove se naglasak riječi“ (Barić i sur. 2005: 66).

Naglasak se na rječničkoj razini koristi kao sredstvo razlikovanja jedne riječi od druge, kao u primjerima *sjènica* (ptica) i *sjènica* (umanjenica od *sjena*) ili *grâd* (naseljeno mjesto) i *grâd* (tuča), a na morfološkoj razini služi kao sredstvo razlikovanja jednoga oblika riječi od drugog, kao u *rûci* (dativ jednine imenice *rûka*) i *rúci* (lokativ jednine imenice *rûka*), *nòzi* (dativ jednine imenice *nòga*) i *nòzi* (lokativ jednine imenice *nòga*) ili *sàslušâ* (treće lice jednine prezenta glagola *sàslušati*) i *sàslušâ* (treće lice jednine aorista glagola *sàslušati*). Na istoj razini razlikovnu moć ima i zanaglasna dužina, kao u *vojnîka* (genitiv jednine imenice *vòjnîk*) i *vojnîkâ* (genitiv množine imenice *vòjnîk*) i sl. (Silić i Pranjković 2007: 18).

Hrvatski standardni jezik, temeljen na novoštokavskoj akcentuaciji, poznaje četiri vrste naglaska koji se bilježe simbolima nad grafemima: kratkosilazni (*küća*), kratkouzlazni (*žèna*), dugosilazni (*zlâto*) i dugouzlazni (*rûka*).

U hrvatskome standardnom jeziku za mjesto naglaska kaže se da je djelomično slobodno jer se „može ostvariti u bilo kojem slogu riječi osim u zadnjem“, ali ograničenja u njihovoј raspodjeli postoje „jer se svaki naglasak ne može ostvariti u svakom slogu riječi“ (Barić i sur. 2005: 69).

Prema gramatikama korištenima u sklopu ovoga rada (Silić i Pranjković 2007; Barić i sur. 2005; Vukušić i sur. 2007), mogu se ispisati jasna pravila koja vrijede pri određivanju mesta naglašavanja. S obzirom na to da se ista pravila (s ponekim izmjenama i većim stupnjem tolerancije k odstupanju od njih) provode u hrvatskome jeziku već stoljećima, bilo kao pojava ili kao nametanje, Škarić taj tip prozodije

naziva prozodijom riječi u *klasičnom* tipu hrvatskoga jezika (Škarić 2009: 119). Za nju vrijede sljedeći zakoni:

1. „Silazni se naglasci mogu nalaziti samo na prvome slogu u govornoj riječi.“
2. „Nijedan se naglasak ne može naći na posljednjem slogu, osim kad je to jedini slog.“
3. „Svi su se dinamički naglasci u novoštokavskome preselili na slog naprijed i metatonirali u uzlazne. Zato je uzlazni naglasak obavijest o prethodno naglašenom susjednom idućem slogu.“
4. Logična posljedica prethodnoga zakona jest da „u novoštokavskome ne može biti silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima“.
5. „Na prvome slogu u riječi smije biti bilo koji od četiriju naglasaka.“
6. „Jednosložne riječi mogu imati samo silazne naglaske (jer je uzlaznost ishod prijelaza s idućega sloga, a kojega tu nema).“
7. „Stari prednaglasni kratki slog, primajući naglasak, postaje kratkouzlazan, a dugi, primajući naglasak, postaje dugouzlazan.“
8. „Stari dugonaglašeni slog postaje zanaglasno dugi kad se naglasak preseli na prethodni slog.“
9. „Nema prednaglasnih dugih slogova (jer su seljenjem naglaska postali dugouzlazni naglašeni)“ (Škarić 2009: 119-120).

Pravilima koja vrijede u klasičnom tipu hrvatske prozodije, Škarić pridodaje (2009: 121-124) i pravila za (opće)prihvaćeni tip i prihvatljivi tip hrvatskoga jezika.

Za njega je prihvaćeni tip hrvatskoga jezika onaj „kojim se govori u kulturnoj, političkoj, gospodarskoj, školskoj, novinarskoj i inoj javnosti“ i u njemu prozodija riječi nema jasan izgled usustavljenih i dosljednih obrazaca kao klasični tip. Prozodijski su oblici u tome tipu „optimalizirani u težnji da budu dostupni, bliski i poželjni svima odjednom u najvećoj mogućoj mjeri“ (Škarić 2009: 121). U tome sudjeluje i klasična norma putem govornih uzora i školske poduke, kao i nastojanje svakog govornika da uprosječuje svoj govorni izraz tako da bude poželjan svim

slušaćima, ali i inercija naglasnog organskog supstrata svakog govornika u javnosti. Sociofonetskim ispitivanjem Škarić je uočio sljedeće dominantne prozodijске osobine prihvaćenoga tipa hrvatskog jezika (Škarić 2009: 122-123):

1. „Dinamički (silazni) naglasci mogu se nalaziti na bilo kojem slogu u riječi.“
2. „Dugouzlazni se naglasak može nalaziti na bilo kojem slogu u riječi osim na posljednjem, a što znači da ne može biti ni na jednosložnoj riječi.“
3. „Mjesto naglaska je najčešće kao u klasičnome tipu, ali s tendencijom da se u preoblikovanju riječi zadržava na istom slogu; to još nije jasno stabilizirano.“
4. „Postoje dva silazna naglaska (dinamička) – kratki i dugi, koji mogu stajati na bilo kojem slogu u riječi.“
5. „Postoji jedan uzlazni naglasak, i to dugouzlazni (a kratkouzlazni se neutralizacijom stopio s kratkosalaznim). Dugouzlazni se nalazi najčešće ondje gdje i u klasičnome tipu, ali ponekad i ondje gdje je u lokalnim govorima akut koji mu je sličan.“
6. „Naglašeni slogovi mogu biti dugi ili kratki na svim samoglasnicima osim na samoglasniku /r/, koji može primiti samo kratki dinamički naglasak.“
7. „Nenaglašeni su slogovi svi uvijek samo kratki.“
8. „Dugi slogovi od staroga dugoga jata ili produljenoga staroga kratkoga jata izgovaraju se kao /jē/ ili /jé/, tj. s dugosilaznim ili dugouzlaznim naglaskom na /e/ kao i u drugim slogovima s /je/“ (Škarić 2009: 122-123).

Treći je tip Škarićeve podjele prihvatljivi tip hrvatskoga jezika. U njemu prozodija ima kompromisne osobine prvih dvaju tipova. Te osobine odstupaju od osobina klasičnoga i prihvaćenoga tipa, ali nisu ni velika, ni bitna, ni redovita odstupanja pa se mogu dopuštati. Za ovaj tip vrijede sljedeća pravila (Škarić 2009: 124):

1. Mjesto naglaska isto je kao u klasičnome tipu, „silazni naglasci u pravilu se ne nalaze na nepočetnim slogovima, ali su dopuštene brojne iznimke“ koje se najviše odnose na „manje poznate, tuđe i novostvorene riječi te na okupljenice.“

2. Kao i kod prethodnog tipa i ovdje postoje četiri naglaska.
3. „Uz lazni se naglasci ne ostvaruju kao u klasičnome tako da podižu ton i na početku idućega sloga.“
4. „U prihvatljivom se tipu razlikuju trajanja dugih od trajanja kratkih naglašenih i nenaglašenih slogova.“
5. „Gube se zanaglasne etimološke duljine (u padežnim nastavcima, prezantu, sufiksima) u govoru onih govornika koji su klasičnom tipu prišli učeći ga iz nenovoštokavskih organskih podloga, a ostvaruju zanaglasne duljine samo ondje gdje su one motivirane fonetskim živim i svježim preoblikama kao što su prijenos dugosilaznoga naglaska koji ostavlja za sobom dugi nenaglašeni slog (*dâr>nâdâr, znâm>nëznâm*); sažimanje dvaju samoglasnika u jedan (*dâvao>dâvô*) i ispred suglasničkih skupina s prvim zvonkim suglasnikom (*djèvôjka*)“ (Škarić 2009: 124).

Vodeći se ovom podjelom na tri tipa hrvatskoga jezika sa svojim prozodijskim pravilima, procjenjivat će se i prozodijske osobine govornika-reportera obuhvaćenih istraživanjem u sklopu ovoga rada.

3. O televizijskoj formi – Javljanje/uključenje uživo

Javljanje ili uključenje uživo je, prema HRT-ovu *Leksikonu radija i televizije*, uključenje novinara s mjesta događaja, najčešće s mogućnošću komunikacije između voditelja i reportera, radi boljeg korištenja najnovijih podataka (<https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/j/javljanje-uzivo/>).

Javljanje uživo povezano je „s mogućnošću izravnog prijenosa, jednim od glavnih obilježja televizijskog medija još od njegovih početaka“ (Letica 2003 prema Perišin 2010: 124), televizijske forme kojom se „određeni događaj korištenjem izvorne slike ili zvuka te novinarskog komentara prikazuje u svojoj cijelosti i u vremenu zbivanja“ (Leksikon radija i televizije 2006: 333 prema Perišin 2010: 124). Glavni je zadatak reportera pravovremeno informiranje gledatelja o aktualnom događaju, iznošenje najnovijih informacija te uvod u priču „izlaganjem činjenica i prenošenjem konteksta i atmosfere s mjesta događaja“ (Perišin 2010: 124). Reporteri se, dakle, u ovoj novinskoj formi, izravno uključuju u prijenos te „u ograničenom vremenu u informativnoj emisiji“ izvještavaju o aktualnom događaju. Pritom, ponekad bude i situacija u kojima nemaju mnogo vremena za pripremu te se moraju osloniti na improvizacijske vještine, vještine povezivanja događaja s prošlim situacijama, pronalazak sugovornika na mjestu događaja i dr. „Reporter mora biti spremna na uzastopna javljanja u program, uz tek nekoliko minuta ili čak sekundi upozorenja iz režije“, a trajanje javljanja „ovisi o događaju, količini informacija, kompleksnosti materije, a prije svega o dogovoru s urednikom“ (Perišin 2010: 128).

Iz navedenog je jasno kako se radi o vrlo zahtjevnoj novinskoj formi što se može odraziti i na govornu izvedbu samoga reportera. Televizijski reporteri u javljanjima uživo moraju istovremeno voditi računa o mnogim stvarima, što posljedično, posebice kod mlađih i neiskusnijih, može dovesti i do pogoršanja govorne izvedbe. Primjerice, ograničenost trajanja njihovih javljanja uživo rezultira bržom govornom izvedbom, što pak može izazvati učestalija kraćenja dugih naglasaka ili odvratiti njihovu svijest o pravilnoj naglasnoj normi i usmjeriti njihov govor prema vlastitom organskom supstratu. Također, prema zapažanju Varošanec-Škarić (1995: 74), u emfatičkom se televizijskom govoru uočava i prijenos naglaska riječi na prvi slog, koji potom takvim ostaje i u neemfatičkom govoru. Takve svojstvenosti treba imati na umu prilikom proučavanja rezultata koji će biti izneseni u idućem poglavljju.

4. Istraživanje

4.1. Metodologija istraživanja

Istraživanje koje je provedeno u sklopu ovoga rada temelji se na usporedbi naglasnih sustava hrvatskoga jezika kod televizijskih reportera s triju najvećih nacionalnih televizija – javne televizije HRT-a i komercijalnih televizija Nove TV i RTL-a. Sa svake televizije, u svrhu istraživanja, analizirani su govorovi četiriju govornika-reportera, po dva muška i dva ženska. Pri njihovom odabiru, vodilo se računa da budu iz različitih krajeva Hrvatske, koliko god je to bilo moguće postići. Od 12 izabranih reportera (Borko Brunović, Nikolina Čosić, Jelena Bokun, Eugen Husak, Domagoj Mikić, Petra Buljan, Andrija Jarak, Ivana Pezo Moskaljov, Damira Gregoret, Adrian de Vrgna, Boris Mišević, Ivana Ivanda Rožić), četvero ih je rođeno ili od djetinjstva živjelo u Zagrebu, a po jedan reporter je iz Dubrovnika, Vrbovca, Sinja, Imotskog, Klokovca pokraj Krapinskih Toplica, Osijeka, Šibenika i Splita. Reporteri su iz različitih dobnih skupina.

S internetskih stranica hrt.hr, dnevnik.hr i rtl.hr preuzeta su po dva isječka s javljanjima uživo svakoga navedenog reportera u razdoblju od 6. srpnja 2020. do 12. travnja 2021. godine te su njihova odstupanja u odnosu na naglasnu normu utvrđena slušnom analizom na uzorcima koji traju od dvije do tri i pol minute.

Premda se radi o malome uzorku i nije se mogla postići šira geografska raznolikost pri odabiru govornika za istraživanje, prepostavka je da će se moći donijeti zajednički zaključci o naglasnim sustavima reportera na svakoj od triju televizija i na temelju njih usporediti koja televizija pridaje veći, a koja manji značaj prozodijskim osobinama profesionalnih govornika prilikom njihovog zapošljavanja i rada na njihovu jeziku i govoru.

Polazna je prepostavka da će reporteri s Hrvatske radiotelevizije, javnog informativnog servisa koji bi trebao pridavati veću važnost promicanju standardnoga jezika i poštivanju naglasnih i drugih pravogovornih normi, biti uspješniji od svojih kolega s komercijalnih televizija, odnosno da će odstupanja od norme kod njih biti manje prisutna. S druge strane, ta razlika ne bi trebala biti velika jer i na drugim televizijama novinari i reporteri surađuju s fonetičarima i lektorima za jezik.

4.2. Opći pregled naglasnih sustava reportera

4.2.1. HRT

4.2.1.1. Borko Brunović

Borko Brunović reporter je HRT-a od 2015. godine, a novinarskog iskustva imao je i prije kao sportski komentator na Arena Sportu. Rođen je i živi u Zagrebu.

Opis naglasnoga sustava: Kratkouzlazne naglaske u pravilu „neutralizira“³ s kratkosilaznima (*pōčēti-pōčeti, pōsljednjih-pōsljednjih, jedānaēst-jedānaest, autocēste-autocēste, nālazīm-nālazim, gōtovo-gōtovo...)*⁴, a uzlazna intonacija u kratkim naglascima nije primjetna. Krati velik broj dugouzlaznih naglasaka, na čijim mjestima ostvaruje kratkosilazne (*žálbī-žálbi, potpisívānja-potpisívānja, tristotínjak-tristotínjak, milijúnā-milijùna, kúnā-kùna, naglašávati-naglašàvati...*). Također, krati mnoge dugosilazne naglaske, premda ih izgovara malo produljeno u odnosu na karakteristične kratkosilazne naglaske (*kâžu, cijéli, râde, dnêvne, krâj, nêma, štûrim, stâna...*), u čemu se vidi da kod govornika ipak postoji svijest o njihovom postojanju. Ostvaraji zanaglasnih dužina su vrlo rijetki. Ponekad neuobičajeno dulji slogove na frekventnim riječima (*pósao, láko*). Nekoliko puta odstupa od norme pri mjestima naglasaka – ponekad je to uzrokovano vlastitim organskim supstratom (*materijäl-materijäl, námjestio-namjëstio, sùmîräm-sumîram, koperníkânskög-kopernikânskog*), ponekad korištenjem uporabne norme (*tùžiteljstva-tužitèljstva, poprilično-pôprilično*)⁵ te u jednom slučaju pogrešnim izgovorom s prijenosom naglaska na prvi slog (*milijún-mìlijun*), što je slučaj koji se naslanja na spomenuta zapažanja Varošanec-Škarić (1995: 74). Iako nekoliko puta prenosi naglasak na niječnicu (*ně budē, ně treba, ně bude*), u pravilu ne dolazi do prijenosa na prednaglasnicu (*od övog, za svè, po pùnom, za krâj, na tèret, pokraj nàs, u svàkom, u Splítu, za sàda*). Premda bi se naglasni sustav reportera mogao opisati kao dvonaglasni sustav zagrebačkoga govornog područja, primjetni su sporadični ostvaraji i svijest o dugouzlaznim naglascima, kao i većinski pravilna mjesta naglašavanja (što bi moglo upućivati na rad s fonetičarima na HRT-ovoj Službi za jezik i govor), zbog čega ga se može

³ Nerazlikovanje kratkih naglasaka u korist kratkosilaznih. O terminu „neutralizacija“, preuzetom iz radova Škarić (2001) i Varošanec-Škarić i Škavić (2001), više u potpoglavlju 5.2. „Neutralizacija“ kratkih naglasaka

⁴ Prve riječi u parnjacima unutar zagrada označuju standardni izgovor i preuzeti su iz Aničevoga *Velikoga rječnika hrvatskoga jezika* (2003), a druge riječi u parnjacima predstavljaju čujni izgovor govornika

⁵ Međutim, u ovim primjerima ponovno dolazi do „neutralizacije“ kratkouzlaznih naglasaka koji bi se u uporabnoj normi mogli ostvarivati na tim mjestima

smjestiti u granično područje između dinamičkog i općeprihvaćenog tipa hrvatskoga jezika.

4.2.1.2. Nikolina Ćosić

Nikolina Ćosić rođena je Osječanka, a na HRT-u kao reporterka radi od 2019. godine. Prethodno je stjecala iskustvo na Slavonskoj televiziji i HRT Radio Osijeku.

Opis naglasnoga sustava: Kako živi i radi u Zagrebu, osjeća se lagani utjecaj nove govorne okoline. Ostvaruje sva četiri naglaska, međutim, duge naglaske krati do mjere gdje je ponekad teško razaznati radi li se uistinu o dugima (*inicijative, náčinom, takóder, njénim, brôj, dána...*). Nerijetko ostvaruje naglaske na način priličan zagrebačkome govoru, pri čemu je moguć utjecaj mjesta prebivanja, pa tako kratkouzlazne naglaske često zamjenjuje kratkosilaznima (*lökálnim-lökalnim, pètrínsko-pètrinsko, količini-količini, političkîh-političkîh, kršenja-křšenja, djèteta-djèteta, òdnosno-òdnosno, klíničke-klíničke, djéčjé-djéčje*), kao i dugouzlazne (*témata-téma, informácijā-informäcija, nádu-nàdu, jáviti-jäviti, informácijáma-informäcijama*). Dugouzlazne naglaske također često krati u kratkouzlazne (*nezadovóljstvo-nezadovòljstvo, pokázali-pokázali, óvdje-òvdje, stráne-stràne, komunicíranja-komunicíranja, materijála-materijàla, právo-pràvo, Dùmbovića-Dùmbovića*). U jednome primjeru kratkosilazni naglasak mijenja kratkouzlaznim (*MÙPA-MÙPA*). Zanimljivo je da se kod govornice ne primjećuje, za osječki govor karakteristično, duljenje kratkoga naglašenog sloga⁶. Ni u jednom slučaju tijekom slušne analize nije prenijela naglasak na prednaglasnicu, što je pomalo neobično za osječku novoštakavku (*i tò, na tò, u cëntru, na njëga, do njëga, za tò, o tòme, u njü, po njénim, za krâj, za sâda*). Zanaglasne dužine uglavnom ne ostvaruje, što ne proturječi opisu osobitosti osječke prozodije, prema kojem se zanaglasne dužine koje nisu netom iza uzlaznih naglasaka gube, a općenito slabe (Benić 2007: 8). U mjestima naglasaka rijetko odstupa od norme, a kada i odstupa radi se o riječima stranoga podrijetla čija su mjesta naglasaka već široko prihvaćena u našem jeziku (*kandidàtkinja, koordinàtoricu*), uz pokoju iznimku (*pòdržala, tòliko*). Naglasni sustav reporterke nalazi se unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

⁶ Više o osobinama osječke akcentuacije u Benić (2007): Osnovni podaci o osječkoj akcentuaciji

4.2.1.3. Jelena Bokun

Jelena Bokun rođena je i živi u Zagrebu, a na HRT-u radi također od 2019. godine.

Opis naglasnoga sustava: S obzirom na to da se radi o rođenoj Zagrepčanki pomalo neočekivano ostvaruje kratkouz lazne naglaske, a probleme joj ne zadaju ni druge vrste naglasaka. Sporadično ostvaruje i zanaglasne dužine. Ponekad zbog činjenice da se radi o javljanju uživo i vremenskoj ograničenosti i ona, kao i drugi reporteri, „brza“ u izgovoru što rezultira kraćenjem ponekih dugih naglasaka. Tako dugouz lazne naglaske uglavnom krati, no radi se o zanemarivim kraćenjima s tek ponekom značajnjom iznimkom (*srédio-srèdio, zágrebačkí-zàgrebački, dvádeset-dvádeset, známo-znàmo, predávati-predàvati*). Dugosilazne naglaske također ispravno ostvaruje s dvije iznimke koje su vjerojatno rezultat spomenute vremenske ograničenosti (*sámõm-sàmom, râdî-ràdi*). Kratkouz lazni naglasci su joj uredni, što je iznenađujuće za govornika sa zagrebačkoga govornog područja i moguće upućuje na novoštokavsko podrijetlo roditelja ili nekog od bližnjih. Nekoliko puta grijesi u mjestima naglasaka, ali ne radi se ni o čemu značajnome, nego o razlikovnosti uporabne norme u odnosu na ono što propisuje kodificirana norma (*tùžiteljstvo-tužitěljstvo, pròvìrì-provírì, medùvremenu-meduvrëmenu, Pètrìnjàcà-Petrìnjàcà*). Unatoč velikom broju primjera niti jednom nije prenijela naglasak na prednaglasnicu (*i tò, kroz tê, u Splìtu, u svákõm, ni tâj, na tê, nad tîm, za krâj, i pôl, od dâñã, i dàljë, od tòga*). Naglasni sustav joj se nalazi unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

4.2.1.4. Eugen Husak

Eugen Husak, Zagorac iz Klokovca kraj Krapinskih Toplica, kao novinar na HRT-u radi još od 2001. godine.

Opis naglasnoga sustava: Iznenađujuće, usprkos neštokavskoj sredini iz koje dolazi, vrlo dobro savladava sve četiri vrste naglasaka, uključujući i sporadične ostvaraje zanaglasnih dužina. Dugouz lazne naglaske uglavnom pravilno ostvaruje, ponekad ih malo krati, a veća je razlikovnost čujna u svega nekoliko primjera (*poprilično-poprìlično, razgováraju-razgovàraju, četvrtka-četvrtka, súda-sùda, zídanje-zìdanje, záhtjeve-zähjtjeve*). Dugosilazni naglasci su mu uredni, ponekad malo

skraćeni, u čemu se možda očituje i utjecaj zahtjevne novinske forme. Kratkouzlazni su mu naglasci teško procjenjivi, ostvaruje ih na pravilnim mjestima i izgovara kratko, ali ne ostvaruje dovoljnu uzlaznost da bi se jasno razaznalo radi li se uistinu o njima ili kratkosilznima s naznakama male uzlaznosti. Radi se o govorniku neusvojenim naglascima koje je morao naučiti i stoga se može utvrditi njihovo postojanje, premda se u nekim primjerima definitivno ne mogu čuti njihovi ostvaraji (*dànašnjōj-dànašnjoj, vršitèljica-vršitèljica, prelòmiti-prelòmiti, Pètrìne-Pètrinje, òdlazì-òdlazi, hotèla-hotéla, socijalizmu-socijalìzmu, tržnice-třźnice, optimìzam-optimìzam, pòčèti-pòčeti, ministàrstva-ministärstva, vélka-vělika, tìsuću-tìsuću*). Ima dobar izgovor kratkosilaznih naglasaka. Zanaglasne dužine uglavnom krati, ali unatoč neštokavskoj organskoj podlozi nemali broj puta ih i ostvaruje. Nekoliko puta u mjestima naglasaka odstupa od norme (*dosàdašnja-dösadašnja, hôtel-hotèl, paralèlno-pàralelno, gràditèljstva-graditèljstva*). Naglaske uglavnom ne prenosi na prednaglasnicu (*i dàljè, iza mène, u dôba, iza njèga, i tû, u svákòm*), premda ima i jedan suprotan primjer gdje prenosi naglasak na negaciju glagola (*nè ruši*)⁷. Naglasni sustav govornika je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

4.2.2. Nova TV

4.2.2.1. Domagoj Mikić

Domagoj Mikić rođen je u Vrbovcu, a studirao je u Zagrebu. Na Novoj TV kao reporter radi od 2012. godine, čemu su prethodile dvije godine novinarskog iskustva na HRT-u.

Opis naglasnoga sustava: Govornikov naglasni sustav gotovo da ne poznaje uzlaznu intonaciju u naglascima. Kratkouzlazne naglaske redovito izgovara kao dinamičke, odnosno „neutralizira“ ih (*Slàvònskòm-Slävonskòm, prvoòptùženà-prvoòptuženà, istràžitelji-istràžitelji, dvádesetsedmogòdišnjém-dvädesetsedmogòdišnjem, rànijè-rânije, odvèdeni-odvèdeni, pròvesti-prövesti...*). Kod dugouzlaznih se naglasaka, premda se u rijetkim primjerima kod njih ipak može nazreti uzlaznost, dodatno događa i kraćenje do mjere gdje je ponekad teško opisno

⁷ O tome više u istraživanju Varošanec-Škarić (2003), u vezi prenošenja na negaciju, i potpoglavlju 5.6. Prenošenje naglasaka na proklitiku (prednaglasnicu)

odrediti radi li se uopće o njima (*súdu, súdac, opásnost, násilja, zatrážiti, produljénje, Bánovini, krénuti*), ali su ponekad neupitno zamijenjeni s kratkosilaznima (*ispitívānje-ispiťvanje, smátraju-smàtraju, súdac-sùdac, opásnosti-opásnosti, odrédio-odrèdio...*). U ponekim se slučajevima, doduše, može čuti duža uzlaznost na pravilnim mjestima (*krénimo, odrédio, stráne, volontére, zapovjedníkom, naglásiti*). Dugosilazne naglaske reporter u mnogim primjerima izgovara kraće (*rêdom, cijêloj, priči, rijêč, dâlnje, žûrne, ljûdi, tîče, kôbnim, krâj, svôj, žûrnih*), gdje subjektivnom slušnom procjenom nije jednostavno odrediti jesu li oni toliko kratki da ih se klasificira kao kratkosilazne, no dojam je da kod govornika ipak postoji svijest o njihovoj duljini. To potvrđuje i nekoliko primjera gdje su dugosilazni naglasci nepobitno ostali duljima (*mâjka, sâta, nâmjerama*). Zanaglasne dužine većinom ne ostvaruje. Uočena su i poneka odstupanja u mjestima naglasaka uzrokovana organskim supstratom (*kâžnjâvâna-kažnjâvana, ûlaziti-uláziti, pedèsëtsedmogòdišnjâku-pedèsëtsedmogodišnjâku, pričekajte-pricékajte*) ili hiperkorektnošću (*ukolikô-uköliko, ûistinu-ûïstinu*) te nekoliko primjera odstupanja od onoga što propisuje norma (*vatrògâsâcâ-vatrogâsaca, àpel-apël*), a čije naglašavanje nije do kraja usuglašeno. U oba slučaja pojave prednaglasnice s negacijom (*nè trebâ, nè valjâ*), neočekivano za govornikov organski supstrat, prenosi se naglasak na proklitiku (*nè treba, nè valjâ*), ali s obzirom na to da se u ostalim slučajevima pojave proklitike ne prenosi naglasak (*po dvíje, iz svîh, na svě, na krôv, i dâljê, za krâj*), očito se radi o iznimkama. Reporterov naglasni sustav je dinamički, uz sporadične ostvaraje uzlaznosti kod dugih naglasaka, što je očito uvjetovano mjestom rođenja (Vrbovec) i studiranja (Zagreb).

4.2.2.2. Petra Buljan

Petra Buljan rođena je u Sinju, a živi u Zagrebu. Kao novinarka radi od 2014., a na Novoj TV je od 2017. godine.

Opis naglasnoga sustava: I mjesto rođenja i mjesto stanovanja se odražavaju na njezin naglasni sustav. Reporterka ostvaruje sve naglaske i u velikoj mjeri zanaglasne dužine. Kratkouzrazne naglaske ostvaruje na pravilnim mjestima i ne zamjećuje se „neutralizacija” sa silaznim naglascima. Dugosilazne naglaske gdjegdje pomalo krati, no i dalje je čujna blaga duljina (*ljûdi, rijêč, kâžu*). Dugouzrazne naglaske također ostvaruje u većini slučajeva, premda se može pronaći pokoji izuzetak gdje ih, moguće

zbog utjecaja mjesta stanovanja, krati u manjoj (*razgováraju*, *probléma*, *náčin*) ili većoj mjeri (*takóder-takóder*, *pítānju-pítanju*, *komentíraju-komentíraju*, *gradonáčelníkom-gradonáčelníkom*). Jednom prilikom produžuje kratkosilazni naglasak i daje mu uzlaznost (*jásno-jásno*). Ne prenosi naglasak na prednaglasnicu što je također mogući utjecaj mjesta prebivališta (*od jùtrōs, i pôl, za mjèsec, u svákū, o smřti, o tôm, na někī, od njíh, za nás, na někī, među njíma, u drügī, u ülici, o smřti*). S mjestima naglasaka nema većih problema, iako se potkralo nekoliko primjera odstupanja od norme, ponovno vjerojatno uzrokovanih mjestom prebivališta (*íjutro-ujútro*), hiperkorektnošću (*epílog-épilog*) ili drugim razlozima (*pòstavlja-
postávlyaju*⁸, *Bándić-Bándić*, *Bándić-Bàndic*). Naglasni sustav reporterke nalazi se unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

4.2.2.3. Andrija Jarak

Andrija Jarak rođeni je Dubrovčanin koji gotovo 20 godina živi i radi u Zagrebu, a na Novoj TV radi od 2005. godine.

Opis naglasnoga sustava: U njegovom se naglasnom sustavu, unatoč dugogodišnjem životu i radu u glavnome gradu, ne osjeća utjecaj zagrebačkog govornog područja. Dugouzlazni naglasci su mu uredni, uz nekoliko iznimki koje krati (*završila-završila*, *potvrđilo-potvrđilo*, *priopćenju-priopćenju*). Dugosilazne i kratkouzlazne naglaske pravilno ostvaruje. U jednom primjeru kratkosilazni naglasak produžuje što je vjerojatno uzrokovano organskim supstratom (*jásno-jásno*). Zanaglasne dužine u velikoj mjeri ostvaruje, a mjesta naglasaka su također većinom u redu, uz iznimke korištenja uporabne umjesto kodificirane norme (*realisti-realisti*, *dvötrecínskū-dvotrécínskū*, *cjelokupna-cjélokupná*, *pòzicije-pozicije*, *kònkretno-konkrètno*, *jednòmjesečnī-jednomjèsečnī*, *záuzvrát-zaüzvrát*). Pomalo atipično za govornika s dubrovačkog govornog područja ne prenosi naglasak na prednaglasnicu (*iz sòbe, i jèdan, za svě, u svákū, i môst, na tō, u svôm, o tòmē, u nàšem, za njíh, i sèdam, od té, od trí, i òsam*), u čemu je moguć utjecaj mjesta prebivanja. Naglasni sustav reportera je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

⁸ Uvjetovano hrvatskim izgovorom, vidi Škavić (1996) i Varošanec-Škarić i Škavić (1999)

4.2.2.4. Ivana Pezo Moskaljov

Ivana Pezo Moskaljov je Imoćanka koja radi kao reporterka Nove TV od 2003. godine.

Opis naglasnoga sustava: S obzirom na podrijetlo očekivano ostvaruje sve četiri vrste naglasaka i zanaglasne dužine. Dugouzlazne naglaske ponekad krati (*zágrebačkīm-zàgrebačkīm*, *zágrebačkē-zàgrebačkē*, *ozlijédili-ozlijèdili*, *pakírali-pakìrali*), dok ostalih većih odstupanja u vrstama naglasaka nema. Nekoliko puta odstupa od pravilnih mjesta naglašavanja korištenjem uporabne umjesto kodificirane norme (*incident-incidènt*, *trànzicija-tranzìcija*) ili drugim razlozima (*òthrvari-othrvati*, *patròlìrā-patrolìrā*, *dòstavljalì-dostávljali*⁹). Pomalo neočekivano ne prenosi naglasak na prednaglasnicu (*iza mòjih*, *u zrâk*, *od sèbe*, *na bijèg*, *od tâdâ*, *za njìma*, *od sâmôg*, *u cèntru*, *na trî*, *u trî*). Naglasni sustav reporterke je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

4.2.3. RTL

4.2.3.1. Damira Gregoret

Splićanka koja živi i radi u Zagrebu kao reporterka RTL-a od 2012. godine, čemu su prethodila iskustva u dopisništvu.

Opis naglasnoga sustava: Ostvaruje sve četiri vrste naglasaka. Zanaglasne dužine uglavnom krati, ali nerijetko ostaju čujne. Dugosilazne naglaske pravilno ostvaruje, kao i dugouzlazne kod kojih je primjetno nekoliko manjih izuzetaka kraćenja (*sáborskōj-sàborskōj*, *razgovárala-razgovàrala*, *záključak-zàklučak*). Kratkouzlazne naglaske, isto tako, uglavnom uredno ostvaruje, a tek nekoliko puta ih mijenja kratkosilaznim (*kòjì-kòji*, *zèlenòg-zëlenog*, *svèga-svèga*). Kratkosilazni naglasci su joj uredni. Reporterka ne prenosi naglasak na prednaglasnicu (*i dàljè*, *u tòme*, *u strânci*, *i dân*, *o tòme*). Nekoliko puta odstupa od norme u mjestima naglasaka (dva puta u slučaju *kònkretnie-konkrètne*, pri čemu se zapravo radi o korištenju uporabne norme, te jednom u primjeru *odàzvao-òdazvao*). Naglasni sustav reporterke je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

⁹ Vidi Škavić (1996) i Varošanec-Škarić, Škavić (1999)

4.2.3.2. Adrian de Vrgna

Adrian de Vrgna je Šibenčanin koji se novinarstvom bavi od 2011., a kao reporter RTL-a radi od 2018. godine.

Opis naglasnoga sustava: De Vrgna ostvaruje sve četiri vrste naglasaka. Dugosilazne naglaske pravilno ostvaruje uz nekoliko zanemarivih manjih kraćenja (jača razlikovnost uočena je samo u primjerima *tô znâčí-tô znâči, krîmena-krîmena*). Dugouzlazne naglaske uglavnom pravilno ostvaruje, ponekad ih krati (*razgovárao, glasáči*), nerijetko do mjere da dugouzlazni naglasak zamijeni kratkouzlaznim (*prédsjedníka-prèdsjedníka, prédsjedništvo-prèdsjedništvo, organizácia-organizàcia, Žéljko-Žéljko, Sábo-Sàbo, níje-níje, zágrebačkóga-zàgrebačkóga*). Ima općenitu tendenciju, vjerojatno uzrokovana organskim supstratom, naglaske mijenjati dugosilznima, pa tako po dva puta njima zamjenjuje dugouzlazne (u oba slučaja *báza-bâza*), kratkouzlazne (u oba slučaja *iéi-iéi*)¹⁰ i kratkosilazne (*šànse-šânse, strânke-strânke*). Zanaglasne dužine krati ili ih ne ostvaruje. Ne prenosi naglaske na prednaglasnicu (*ni bïti, za tâj, o tòmë, u nâsim, u stränku, u tòmë, od šëfa*). U nekoliko slučajeva griješi pri mjestu naglašavanja, međutim, radi se o korištenju uporabne norme (*europeanlamentárka-europarlamentárka*¹¹ [ponovno dugosilazni naglasak!], *rázini-razini, parlàment-parlamènt, argùment-argumènt, istòvremenon-istovrèmeno*). Naglasni sustav reportera je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

¹⁰ Radi se o staroj hrvatskoj inačici, namjesto infinitiva *ići*, koristila se jednosložna varijanta *ić*, zbog čega je prirodan i izgovor s dugosilznim naglaskom

¹¹ Vidi Varošanec-Škarić i Škavić (1999)

4.2.3.3. Boris Mišević

Boris Mišević rođeni je Beograđanin koji je s deset godina preselio u Zagreb. Reporter je RTL-a od 2013. godine, a prije toga izvještavao je za Novu TV i Vijesti CCN-a.

Opis naglasnoga sustava: U njegovu govoru i prozodijskim osobinama prevladavaju novoštokavski utjecaji, ali naslućuju se i osobine zagrebačkog govornog područja. Dugosilazne naglaske ponekad krati, u nekoliko slučajeva možemo već govoriti i o kratkosilaznim naglascima (*strâh-sträh*, nekoliko puta *ljûdi-ljûdi*). Dugouzlazne naglaske uglavnom ostvaruje, moguće je pronaći svega nekoliko primjera značajnijeg kraćenja (*bile-bile*, *normalizírao-normalizírao*, *četrdesétak-četrdesétak*, *minútā-minùta*). S kratkouzlaznim naglascima nema zamjetnih problema, čini se kako se u ovom slučaju štokavska podloga oduprla zagrebačkim utjecajima. Kratkosilazni naglasci su mu uredni. Zanaglasne dužine većinom ne ostvaruje, premda postoje i primjeri njihovih ostvaraja. Naglaske, ni u jednom od zabilježenih slučajeva, ne prenosi na prednaglasnicu (*u cèntru*, *u svîm*, *na svákîh*, *za Bêč*, *za nèkîh*, *zbog nèkè*, *iz kùče*, *zbog nèkôg*, *i tô*, *na tôm*, *u tôm*, *na tâj*), u čemu je, pak, možda vidljiv utjecaj zagrebačkog govornog područja. Rijetko odstupa u mjestima naglasaka, a uglavnom se radi o korištenju uporabne norme (*policâjâcâ-policâjaca*, *djelâtnostidjelatnosti*¹², *obèćala-òbećala*, *reformisti-reformisti*). Naglasni sustav reportera je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

4.2.3.4. Ivana Ivanda Rožić

Ivana Ivanda Rožić rođena je Zagrepčanka, a kao novinarka radi od 2005. godine, kada se prvi puta zaposlila na RTL-u. U međuvremenu je kao reporterka radila i na Novoj TV, a na RTL-u je ponovno od 2017. godine.

Opis naglasnoga sustava: Ostvaruje sve četiri vrste naglasaka. Unatoč činjenici što reporterka dolazi iz Zagreba, utjecaj zagrebačke gorovne sredine ne može se primijetiti, što bi moglo upućivati na novoštokavsko podrijetlo ili govornu okolinu. Kratkouzlazni i kratkosilazni naglasci su primjereni. Ima općenitu tendenciju skraćivati duge naglaske (dugouzlazne: *priznánjâ-priznànjâ*, *dánâ-dàñâ*, *stráne-*

¹² Vidi Martinović, Kolebanja leksičkoga naglaska imenica i-vrste, str. 60

strane, pretraživale-pretraživale, obiteljskē-obiteljskē, dokumentácije-dokumentàcije, ustvári-ustvári, objávio-objàvio, gradonáčelník-gradonàčelnik, očekívao-očekìvao; dugosilazne: mórā-mòra, sêdmôm-sèdmom, cijélâ-cijèla), što bi se donekle moglo objasniti zahtjevnom novinskom formom koja podrazumijeva bržu govornu izvedbu, ali i time što sama govornica vjerojatno ima brži govorni tempo od uobičajenog. Iz istoga se razloga često ne mogu čuti ostvaraji zanaglasnih dužina. Reporterka nekoliko puta odstupa od norme pri mjestima naglasaka, no radi se o korištenju uporabne namjesto kodificirane norme (*cjelòmjesečnē-cjelomjësecne, višèmjesečnē-višemjësecne, zapòvjedili-zapovjédili*). Naglaske ne prenosi na prednaglasnicu (*na kräju, u svôm, od dëset, i sùtra, po nòvû, na nòvû, od jùtra, u šestõm*). Naglasni sustav reporterke je unutar prihvatljivog tipa hrvatskoga jezika.

5. Rezultati i rasprava

5.1. Silazni naglasci na nepočetnim slogovima

Prozodija riječi u klasičnom tipu hrvatskoga jezika, za razliku od one općeprihvaćenoga tipa, nije nastala sociolingvističkim procesiranjem, već je skoro u potpunosti preuzeta iz govora novoštokavskog tipa. Kao takva, preuzeta iz jednog određenog idioma, ona je vrlo sustavna i zapravo je preslika svoje povijesti (Škarić 2009: 118).

Kad bismo promatrali povijesni razvoj novoštokavskih govora, uočili bismo da se dvonaglasni sustav (nastao redukcijom starijeg tronaglasnog sustava koji je sadržavao kratki i dugi dinamički naglasak te dugi akut koji se metatonirao u dugosilazni) u 14. i 15. stoljeću počeo temeljito mijenjati pomicući naglasak za jedan slog naprijed u govornoj riječi. Pri takvome preskoku, zvanom metataksa, dolazilo je i do promjene tona prebačenoga naglaska, odnosno metatonije. Drugim riječima, nekadašnji silazni naglasci sada su se kao uzlazni pojavljivali na prethodnom slogu gorrone riječi, kao u primjerima /ženà/ > /žèna/, /nogà/ > /nòga/, /vīnò/ > /víno/, /zovê/ > /zòvē/ ili /ovô/ > /òvō/.

Pri tome treba primjetiti da nekadašnji dugi naglasci nisu izgubili svoju duljinu, odnosno da je na njihovim mjestima ona ostala sadržana kao zanaglasna dužina na starom naglašenom slogu (*zòvē*) ili je uzlazni naglasak bio ostvaren kao dugouzlagani na mjestima gdje se nekoć nalazila tzv. prednaglasna dužina (*víno*).

Riječi koje su već tada imale naglasak na prvoj složi nisu imale kamo prebacivati taj naglasak pa je on ostao na istom mjestu u riječi i nije metatonirao (npr. *küća*, *sûnce*, *dòbar*).

Iz ovih se razloga, u današnjem novoštokavskom idiomu silazni naglasci mogu naći samo na početnim slogovima govornih riječi, a ako se ispred njih pojavi prefiks ili proklitika oni će svakako ponovno preskočiti na njih. Tako će riječ /skök/ uz prefiks /pre/ postati /prëskok/, a /znâm/ uz niječnicu /ne/ postati /nè znâm/ (Škarić 2009: 119).

Postoji, međutim, jasno utvrđeni nesklad između onoga što propisuje klasična, kodificirana norma i onoga što bi se moglo opisati kao općeprihvaćeni idiom hrvatskoga jezika, odnosno, uporabna ili verificirana prozodija. Naime, svjedoci smo

da se u široko prihvaćenome hrvatskom govornom jeziku, između ostalog i govoru akademske i intelektualne elite, ovo pravilo ne poštuje dosljedno i da mnoge riječi izgovorene s uzlaznim naglascima u njihovoј sredini mogu zvučati prenapadno, neskladno, „seljački“ ili pak stilski obojeno.

Kolebanja oko ovoga pravila, premda nisu dolazila do izražaja sve do samostalnosti Republike Hrvatske i početka laganoga odmaka od Vukove kodificirane norme, primjetna su, primjerice, još 60-ih godina u Aničevu članku *O jednom akcenatskom procesu u različitim službama književnog jezika* (Anić 1969). U članku Anić opisuje svoje istraživanje s izgovorom riječi koje završavaju na *-izam* (*klerikalizam*, *kolektivizam*, *kolorizam*, *komunizam* i sl.) te primjećuje rezultate koji idu u korist izgovoru kratkosilaznoga naglaska na *i* (dakle *klerikalizam*, *kolektivizam*, *kolorizam*...). Ovome istraživanju pridodaje i slušna istraživanja tekstova hrvatske književnosti. Anić tako piše: „Kad sam subjektima koji su različito izgovarali, dakle i klasično-regionalno, dao da slušaju potresni dijalog iz »Glorije« Ranka Marinkovića (izd. »Jugoton« u interpretaciji Mire Stupice) i da čuju akcente *marionèta*, *cirkusàntkinja* i *cirkusànt*, nitko nije zapazio ništa neobično. Dapače, nitko se nije ni složio da bi tu morao stajati kakav drugačiji akcenat! Ovakvi primjeri nisu bez pouke. Silazni akcenat u toj poziciji je poznat, najviše gledalaca ga govori, a onaj koji ne govori, naučio je da ga sluša i prihvata kao nešto normalno“ (Anić 1969: 88)¹³.

Pitanjem silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima još su se od 80-ih godina prošloga stoljeća bavili i naši fonetičari. Škarić i sur. (1987) prvo spominju izuzeće od ovoga pravila u sklopovima proklitika s akcentogenim riječima s više od dva sloga, kao u *kod üčenīcā*, *po öpomenama*, *u nèdoglēd*, *u nèpovrāt* i sl. i na tome temelju iznose svoju tvrdnju da „našem standardnom sustavu nije u potpunosti neprihvatljiv silazni naglasak na nepočetnim slogovima...“ (Škarić i sur. 1987: 142). Potom tvrde da ta neobaveznost prebacivanja silaznih naglasaka na prislonjenicu, koja je po njima očita u suvremenom standardnom govornom ponašanju, nije rezultat sazrijevanja standarda zbog doticaja s ostalim govorima, već ona kao mogućnost leži i u samim novoštokavskim govorima. Nапослјетку, smjelo iznose tvrdnju da „silazni naglasci na nepočetnim slogovima ne samo da su prihvatljivi u novoštokavskim govorima, pa i u implicitnom i eksplicitnom standardu, u naglasnim riječima s prislonjenicama, nego i

¹³ Anić se, doduše, u radu priklanja metatoniranom obliku s kratkouzlaznim naglaskom na *-izam*, kojega naziva „uvjetno verificiranim“ (Anić 1969 prema Varošanec-Škarić 2001:37)

u samostalnim riječima“ (stilističkim riječima, složenicama i riječima u oblicima koje obilježava silazan naglasak) te to potkrjepljuju mnoštvom primjera i ispitivanja (Škarić i sur. 1987: 143). Autori zaključuju članak s rečenicom: „Tvrditi da naš standardni jezik nikako ne dopušta silazne naglaske na nepočetnim slogovima, a da svaki pravi novoštakavac, koji bi trebao biti izvorni govornik koji taj jezik ovjerava u njegovoј temeljnoј strukturi, ne bi 'ni za živu glavu' mogao izgovoriti 'Idem u školu', 'Najgôrnji nije isto što i najdônji', 'Brodovlâsnici su bogati', 'Zaključak je afežëa', 'Najeo se palačinâkâ', 'Dođi, cicamâco' i sl., proizvoljno je pojednostavljenje“ (Škarić i sur. 1987: 150).

Isti se autori u jednom kasnijem članku (Škarić, Škavić, Varošanec-Škarić 1996) dotiču naglašavanja posuđenica, riječi koje definiraju kao središnji sloj stranih riječi kojemu s jedne strane stoje tuđice, odnosno riječi i imena koja nisu ni pravopisno ni prozodijski prilagođena hrvatskom jeziku, a s druge strane stoje usvojenice koje su se potpuno prilagodile hrvatskom jeziku i koje se više ne osjećaju kao tuđe.

Za normiranje posuđenica autori kažu da su kompetentniji obrazovani govornici, oni koji se posuđenicama više služe, nego govornici „malih zatvorenih i visoko usustavljenih okamenjenih idioma, koji te riječi mahom samo imitiraju“ (Škarić i sur. 1996: 130). Tuđe se riječi preuzimaju kroz tzv. „fonološku rešetku“, tj. postupak u kojem se elementi koji nisu poznati mijenjaju riječima koje su najsličnije u prihvaćajućem jeziku. Strani dinamički naglasak će se zato poistovjetiti sa silaznim naglaskom, pri čemu se kratak naglasak poistovjećuje s kratkim, a dugi s dugim (‘*blic-blîc*, ‘*optimum-ðoptimum*, ‘*lo:gor-lôgor* i sl.). Međutim, doći će do problema kod riječi izvornog jezika s naglaskom na nepočetnom slogu, što uključuje i posljednji slog. Budući da se u hrvatskome standardu silazni naglasci ne smiju nalaziti na nepočetnim slogovima, pri čemu posljednji slog uopće ne smije biti naglašen, nije lako odrediti što je u takvom slučaju najsličnije. Autori kažu kako su otvorene tri mogućnosti, a četvrtoj oni „širom otvaraju vrata“, koja su „dosad bila tek malo odškrinuta“.

Prva je mogućnost, dakle, „da se naglasak prebaci na prethodni slog za pola sloga naprijed i da tu bude nizak, uzlazni“. Druga je „da se naglasak prebaci na početak riječi i da tu bude brzi, čelni naglasak“. Treća je „da ostane na izvornom slogu, ako taj nije posljednji, i da metatonira u uzlazni“. Posljednja, četvrta mogućnost je ta koju oni

predlažu – „da naglasak ostane na izvornom slogu kao silazni“, a koju bi „ustoličeni standardolozi“ vjerojatno isključili jer nije u suglasju s novoštokavskim naglašavanjem (Škarić, Škavić, Varošanec-Škarić 1996: 131-132). Autori zatim redom objašnjavaju zašto nijedna od prve tri mogućnosti po njihovom mišljenju nije valjana (prva iznevjerava načelo po kojem posuđenice čuvaju izvorno mjesto naglaska; druga ne valja jer ide u smjeru prevelikog pojednostavljinjanja naše prozodije riječi; treća nijeće bit uzlaznoga naglaska, to da je on „samo odjek fonološkog naglaska koji se ostvaruje u idućem slogu“), da bi na koncu donijeli sud, potkrijepljen istraživanjem, da nema nikakvoga razloga za odbacivanjem silaznoga naglaska u nepočetnome slogu kod posuđenica.

Oni zaključuju da je „pravilo po kojemu nema silaznog naglaska na nepočetnim slogovima, uključujući i posljednji u riječi, više mnemotehnički obrazac kojim se poučava jedan distribucijski fenomen, nego što bi to bio živi jezični poriv“ (Škarić, Škavić, Varošanec-Škarić 1996: 133). Taj fenomen koji je nastao u 15. stoljeću, tako da je u novoštokavskom idiomu dinamički naglasak počeo preskakivati za pola sloga, unaprijed je, kao i ostali jezični zakoni, prestao s djelovanjem kad je uključio sve jezične pojave. Sve što je poslije ušlo u jezik, poput novih složenica, posuđenica i kombinacija s proklitikama, „nije pod pritiskom tog zakona osim analogijom, tj. zbog jezičnog nerazabiranja, ili iz standardološke zablude“ (Škarić, Škavić, Varošanec-Škarić 1996: 134).

Primjećuje se da se u suvremenim hrvatskim gramatikama pravilo o nepostojanju silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima više ne nameće toliko žustro, nego se donose primjeri kada može doći do određenih odstupanja od njega. Barić i sur. (2005: 70) tako pišu da postoje slučajevi kada se od toga pravila odstupa i kada su dozvoljene i druge naglasne varijante koje uključuju silazne naglaske na nepočetnim slogovima te navode primjere složenica (*brodòvlasnik-brodovlásnik*), posuđenica (*hàrfistica-harfistica-harfistica*), stranih vlastitih imena (*Montevídeo-Montevidéo*), genitiva množine riječi s nepostojanim *a* i s uzlaznim naglascima u ostalim padežima (*iskūstāvā-iskūstāvā*, *mūškārācā-muškârācā*), kao i kratica koje se izgovaraju nazivima početnih slova (*hadèzē-hadezê*). Ovakve se riječi, koje supostoje u dvije ili tri naglasne varijante, nazivaju naglasnim dubletama ili tripletama.

Drugim riječima, novije hrvatske gramatike barem djelomično prihvaćaju ono što su Škarić i suradnice, ali i poneki drugi autori, pisali ranijih godina.

Slične ovakve tvrdnje iznosi i Anić (2003) na kraju svoga *Velikog rječnika hrvatskoga jezika*, čije se naglašavanje i uzimalo kao polazišno naglašavanje donekle prilagođene kodificirane norme u sklopu ovoga rada. On kaže kako korisnik *Rječnika* mora računati s tim da mnoge riječi mogu biti različito naglašene u okviru opće zakonitosti te da *Rječnik „bilježi jedan pravilan, ali ne i jedini mogući pravilni naglasak“* (Anić 2003: 1876), kao i da postoje odstupanja koja su „odraz tendencija koje objektivno u jeziku postoje“ (Anić 2003: 1877). Pritom nudi primjere za silazne naglaske na unutrašnjem slogu usvojenih internacionalnih riječi (*ambasâdor, rokokô*) i genitiva množine imenica muškoga roda (*Bosâñacâ, Dalmatînâcâ*).

Tablica 1. Silazni naglasci na nepočetnim slogovima

TV	Silazni naglasci na nepočetnim slogovima	br.
HRT	BB: jedânaest, autocëste, župâniye, autocëstom, provëze, potpisivanja, tristotinjak, milijuna, naglašavati, stanovnike, popodnevnim, priopćenjem, obratio, Remetincu, priznanja, materijal, namjestio, sumiram, kopernikanskog, tužiteljstvo, tužiteljstva; NĆ: kolicini, političkih, informacija, informacijama, kandidatkinja, koordinatoricu; JB: predavati, tužiteljstvo, međuvremenju, Petrinjaca; EH: poprilično, razgovaraju, četvrtka, vršiteljica, prelomiti, socijalizmu, optimizam, ministarstva, hotel, graditeljstva	41
Nova	DM: županijskom, prvooptuženom, istrazitelji, svjedoke, dvadesetsedmogodišnjem, odvedeni, županijsko, zadobila, pedesetsedmogodišnjaku, ponovimo, pozovite, ispitivanje, opasnosti, odredio, opasnost, ponavljanja, obiteljskog, registracije, apeliraju, podatak, razgovarao, poskliznuli, riskirati, zavrsile, riskirali, kažnjavana, ulaziti, pričekajte, ukoliko, uistinu, vatrogasaca, apel; PB: komentiraju, ujutro; AJ: realisti, dvotrecinsku, pozicije, konkretno, jednomjesečni, zauzvrat; IPM: ozlijedili, pakirali, patrolirala, incident, tranzicija	45
RTL	ADV: europarlamentarka, parlament, argument; DG: konkretnie; BM: normalizirao, minuta, policajaca, reformisti; IIR: dokumentacije, cjelomjesečne, visemjesečne	11

5.2. „Neutralizacija“ kratkih naglasaka

Škarić u svome radu (2001: 14) iznosi tezu da je „za hrvatski jezik najprošireniji, pa i povjesno najdublji, tronaglasni supstrat, tj. s jednim kratkim naglaskom“, što se po njemu očituje u tome „da mnogi Hrvati govoreći standardno vrlo teško razlikuju kratkosilazni od kratkouzlaznoga naglaska“. On zato smatra da u hrvatskome jeziku nastaje tzv. neutralizacija razlikovanja kratkih naglasaka, i to ona koja se ostvaruje kroz kratkosilazni, dinamički naglasak. Tome pridodaje i ranija mišljenja drugih autora (Kačić 1995: 126 prema Škarić 2001: 14) da se u srpskome jeziku događa ista pojavnost, ali kroz kratkouzlazni naglasak.

Kroz provedeno istraživanje Škarić potvrđuje svoju prepostavku da Hrvati toleriraju „nepravilne“ kratkosilazne naglaske, pogotovo na nepočetnom slogu, o čemu je već bilo riječi u prethodnom poglavlju, te izvodi zaključak da se u hrvatskome jeziku kratkosilazni naglasak u velikoj mjeri prihvata kao dobar, namjesto normativnog kratkouzlaznoga (Škarić 2001: 15).

Na to se nastavlja Varošanec-Škarić (2001) u svome članku o poželjnosti nekih kategorija izografnih naglasnih heterofona. Autorica dobivene rezultate svojega i drugih sociofonetskih istraživanja, a koji pokazuju da kod ispitanika uistinu vlada stanje kolebanja između kratkih silaznih i kodificiranih uzlaznih naglasaka u mnogim riječima, posebno onima stranoga podrijetla, objašnjava upravo neutralizacijom kratkih naglasaka (Varošanec-Škarić 2001: 39).

Najtemeljitiji prikaz ove jezične pojave opisale su Varošanec-Škarić i Škavić (2001) u članku *Neutralizacija kratkouzlaznoga i kratkosilaznoga naglaska u suvremenom hrvatskom prihvaćenom izgovoru*. Autorice se u njemu prvo pozivaju na starije članke (Lončarić i Vukušić 1998: 84 prema Varošanec-Škarić i Škavić 2001: 89) koji navode da dio govornog kolektiva u hrvatskom govorenom sustavu nema dva naglasaka u kratkom slogu, odnosno opreke po tonu, kao i na naglasne dublete iz Benešićeve gramatike (1937) i rječnika (1949) koje služe kao dokaz kolebanja oko izgovora uzlaznih ili silaznih kratkih naglasaka na prvom slogu ponekih riječi. Iznose tvrdnju da u praktičnom radu s govornim profesionalcima „redovito nailaze na neutralizaciju kratkouzlaznoga i kratkosilaznoga na istom mjestu u korist kratkosilaznoga kod tih govornika“ (Varošanec-Škarić i Škavić 2001: 89).

Zbog toga su provele vlastito istraživanje koje će utvrditi ima li razlike u poželjnosti tih naglasaka kada su oni kodificirani u obje inačice, kao i onda kad je propisan samo kratkouzlazni naglasak. Također, istraživanje je trebalo pokazati čuju li ispitanici razlike između navedena dva naglaska i u kojoj mjeri. Autorice pritom naglašavaju da im nije cilj „tvrditi da je neki naglasak ljepši od drugoga“ niti se zalagati za tronaglasni sustav, već da rad samo opisuje procese u „prihvaćenom hrvatskom izgovoru“ i pokazuje da treba olakšati normativni naglasni sustav onda kada je on neusvojiv ili preopterećen dubletama (Varošanec-Škarić i Škavić 2001: 91).

Provedeno sociofonetsko istraživanje pokazalo je da prepoznavanje kratkih naglasaka „nije jako visoko“ i kreće se oko 70%, međutim, zanimljivo je da su ispitanici koji se izjašnjavaju kao kajkavci imali nešto veću sigurnost kod prepoznavanja, što autorice objašnjavaju time da kod njih postoji „svjesniji odnos“ prema naglasku koji oni nemaju u svom organskom idiomu (kratkouzlaznome), pa ga onda i bolje prepoznaju kao razlikovnost. Iz toga izvode zaključak da se ne može govoriti „o tome da kajkavci ne čuju razliku između kratkouzlaznoga i kratkosilaznoga te da stoga ne ostvaruju kratkouzlazni kad nastoje govoriti hrvatskim standardnim jezikom, nego im nije govorno razlikovan, pa ga ne nastoje govorom razlikovati, što je, uostalom, utvrđena tendencija i kod ispitivanih štokavaca“ (Varošanec-Škarić i Škavić 2001: 93).

Također, istraživanjem je utvrđeno da je poželjnost veća za oblike s kratkosilaznim naglaskom i da je „čvrstih odluka za oblike s kratkouzlaznim“ bilo u svega 6 od ukupno 70 parova naglasnih inačica, i to u slučajevima: *funkcionira*, *oženiti*, *prepričati*, *izazivati*, *jezik* i *žena* (Varošanec-Škarić i Škavić 2001: 95). Poželjnost za kratkosilaznim preteže kod parova koji su kod Benešića bili označeni kao dublete, kao i kod skupina riječi kod kojih kodificirana norma propisuje samo kratkouzlazne naglaske, primjerice riječi na *-izam*.

Prema autoricama, dobiveni podaci podržavaju teoriju da u hrvatskom prihvaćenom izgovoru postoji „aktivna neutralizacija kratkosilaznoga i kratkouzlaznoga“ naglaska i procjenjuju da „oko tri četvrtine govornika hrvatskoga jezika ima tročlani prozodijski sustav“ (Varošanec-Škarić i Škavić 2001: 96).

Na ove tvrdnje navedenih autora reagirao je lingvist Kapović (2010) obezvrijedivši navode i sociofonetska istraživanja fonetičara i nazvavši navedene

pojave „naglasnim varijantama i kolebanjima kakvih u jeziku složena naglasnoga sustava uvijek ima i mora biti“ (Kapović 2010: 50). Za Kapovića tu nema govora o neutralizaciji kratkih naglasaka i nema pravoga razloga za „nametati“ takvo što u standardnom jeziku. Ovakva reakcija vjerojatno je posljedica toga što je Kapović pokušaje autora da opišu izgovor u općem jeziku protumačio kao njihovo nametanje ove pojave u hrvatski standardni jezik, o čemu one zapravo uopće nisu razlagale.

Radilo se ovdje o „neutralizaciji“ ili „naglasnim varijantama i kolebanjima“, i primjeri iz *Tablice 2.* pokazuju da među profesionalnim govornicima hrvatskoga jezika vrlo često dolazi do odstupanja od onoga što propisuje norma u korist kratkosilaznih naglasaka, dok nije zabilježen nijedan primjer u kojem bi se kratki uzlazni naglasak ostvario na mjestu silaznoga. Podaci dobiveni u ovome istraživanju govora profesionalnih govornika u javnim medijima zapravo idu u prilog tezi da se ovdje ne radi o „kolebanju“, nego činjenici da velik broj obrazovanih govornika kratkouzlazne naglaske radije izgovara kao kratkosilazne.

Tablica 2. „Neutralizacija“ kratkih naglasaka

TV	„Neutralizacija“ kratkih naglasaka	br.
HRT	BB: pōčeti, pōsljednjih, nälazim, götovo, ödnosno, pōsao, Sīsačko, mōslavačke, pōdručja, näkon, pōtresa, vělik, oläkšati, prōces, dōvesti, grāđevinski, gödišnjē, īmati, pōsve, üskok, īskazom, ödnosno, Drāgan, prīznao, tēret, īskaz, njěgovi, prōšli, pōstalo, pōstignut, östaje, pōdsjetimo, sūmnjiči, pōslove, Īvana, jědan, lüksuzna, dānašnji, īspitano, vělikog, žälbi, kūna, žīve, Zāgreb, Sīsak, övdje, stāvljaju, dāvao, dāvati, prědstavnici, jävnosti, träžiti, ukīdanje, zätvora, prītvoru, prīmio, trīdeset; NĆ: lōkalnim, pētrinjsko, křešenja, djěteteta, ödnosno, klīnike, djěče, mùpa; EH: dānašnjoj, Pētrinje, ödlazi, tržnice, pōčeti, vělika, tīsuću	72
Nova	DM: götovo, Slävonskōm, djětetu, jědne, dvädesetsedmogödišnjēm, öcu, käznenog, rānijē, prōvesti, državno, ödvjetništvo, dānas, kräjeva, Hrvatske, Dübrovnika, slùžbe, němojte, pěnjenati, krövove, rūševine, tāko, gövori, glàvnim, dvòjica, īmaju, něsretnog, Pētrinji, pōdručja, īshodom, rāđe, īći, tūđi, žīvot;	37
RTL	DG: köji, zělenog, svěga	3

5.3. Kraćenja dugih naglasaka

Prozodijske jedinice (naglasak i zanaglasna dužina) razlikuju se međusobno po prozodijskim obilježjima: silini, kretanju tona i trajanju. U naglasku su prisutna sva tri obilježja, a u zanaglasnoj dužini samo trajanje.

Trajanje se temelji na opreci dužina ~ kračina te se razlikovanje po njemu odnosi na razliku po dužini samoglasnika. Ovisno o tome je li u slogu dug ili kratak samoglasnik, slog će biti dug ili kratak, a time i naglasak. Dugi samoglasnik po trajanju odgovara dvama kratkim samoglasnicima, a jedinica kojom se ta dužina označuje zove se *mora* (Barić i sur. 2005: 68).

Rezultati Bakranova (1986) akustičkog mjerjenja trajanja naglasaka u standardnom hrvatskom govoru, pak, upućuju na drugačije zaključke. Prema njegovoj tablici, u kojoj su iskazani rezultati u milisekundama, najduži je hrvatski akcent dugosilazni (99 ms), zatim dugouzlazni (96 ms), a kratki su naglasci znatno manje kraći nego što to opisuju jezični udžbenici, kratkouzlazni traje 78, a kratkosalazni 77 milisekundi (Bakran 1986: 144). Ipak, i sâm autor priznaje kako je, unatoč tome što je za potrebe istraživanja izabrao dva dugogodišnja profesionalna spikera Radio-Zagreba, teško pronaći ono što bi se široko prihvatile kao hrvatski standardni govor te bi vjerojatno i dobiveni rezultati uvelike ovisili o izboru govornika.

U Hrvatskoj gramatici (Barić i sur. 2005: 68) nadalje piše da trajanje, kao jedno od prozodijskih obilježja kojem pomoću uređaja može biti utvrđena i brojčana vrijednost, ovisi o individualnim karakteristikama govornika¹⁴ i „priopćajnim okolnostima“. Te se priopćajne okolnosti, između ostalog, odnose i na uvjete u kakvima su se nalazili reporteri zastupljeni u slušnome istraživanju ovoga rada. Kako je već navedeno, utjecaj javljanja uživo, kao jedne od najzahtjevnijih novinskih formi, neminovno je morao utjecati i na duljine samoglasnika/slogova/naglasaka u istraživanju zastupljenih govornika. Na mjestima gdje bi se normativno trebali nalaziti dugosilazni i dugouzlazni naglasci, pa i na mjestima gdje ih, lako moguće, isti govornici i ostvaruju u svome prirodnom okruženju, nerijetko se mogu čuti njihovi dinamički parnjaci, kako zorno prikazuje *Tablica 3*.

¹⁴ Kao što se zamjećuje i u *Forenzičnoj fonetici* (Varošanec-Škarić 2019: 220-223) u dijelu o artikulaciji samoglasnika

Autorice Runjić-Stoilova i Bartulović (2010) također primjećuju značajna kraćenja dugih naglasaka u svome radu *Odstupanja od standardnog naglasnog sustava u govoru profesionalnih govornika na HTV-u*. One pritom zamjećuju kako je najzastupljenije kraćenje dugoga silaznoga naglaska, koji se ostvaruje kao kratki silazni, a kako do kraćenja dugog uzlaznog naglaska dolazi „u manjoj mjeri“ (Runjić-Stoilova i Bartulović 2010: 165).

Problematično je u ovome što većina govornika u svome naglasnom sustavu nepobitno poznaje dugosilazne naglaske i što je, stoga, subjektivnom slušnom analizom ponekad teško procijeniti je li kraćenje dugoga silaznog naglaska dovoljno da bi se tu govorilo o ostvarajima kratkih naglasaka. Takvi bi se slučajevi trebali procjenjivati objektivnim akustičkim metodama. Uvezši u obzir već nekoliko puta spomenute utjecaje „curenja vremena“ i posljedičnoga govornog brzanja kod reportera, subjektivna analiza postaje još zahtjevnija. S druge strane, istodobno kraćenje dugoga naglaska i promjena uzlaznoga tona mnogo se lakše percipira, pa je vjerojatno to i razlog zbog kojeg je najveći broj uočenih kraćenja dugih naglasaka u ovome radu onaj dugouzlaznih naglasaka na čijem se mjestu pojavljuju kratkosilazni, posebno kod govornika sa širega zagrebačkog govornog područja (BB, DM), kako se vidi u *Tablici 3*.

Još jedna odlika kraćenja dugih naglasaka koja treba biti spomenuta je ona koja se odnosi na izgovor slogotvornoga *r*. Škarić (1999: 128) piše kako među analiziranim izgovorima naglasaka studenata fonetike prevladavaju pokraćenja samoglasničkoga dugoga *r*. On ta kraćenja ispituje na trima primjerima – *cŕtež*, *tŕg* i *pŕvī* i primjećuje kako je kraćenje posve izrazito samo za riječ *pŕvī*, koja se pritom ostvaruje kao *pr̄vi*. Za riječi *cŕtež* i *tŕg* kaže kako „prednost kratkoga *r* nije znakovita, dapače za dugi se *r* u *trg* znakovito vezuje viši stupanj školovanosti“ (Škarić 1999: 128). Zaključuje kako ta sondaža pokazuje da postoji problem u procesu spontane standardizacije koji se treba podrobnije ispitati. U drugome članku Škarić (2001) ponovno govori o istoj pojavnosti i kaže da do toga skraćivanja dolazi jer se „ustaljuje izgovaranje slogovnoga *r* sa šva ispred suglasničkoga *r*, a sâm se šva ne prihvata u standardu kao dugi samoglasnik, i k tomu nema ni razlikovne vrijednosti u jeziku“ (Škarić 2001: 16).

Zanimljivo je da suvremeni jezični priručnici kao poželjne naglasne varijante za Škarićeve primjere danas donose oblike *t̄g* (Anić 2003) i *p̄vī* (Anić 2003; Vukušić i sur. 2007).

Skraćivanje slogotvornih glasova *r* primjećuje se u govoru televizijskih reportera iz ovoga istraživanja (*četvrtka*, *završile*, *završila*, *potvrđilo*) što je prikazano i u *Tablici 3.*

Tablica 3. Kraćenja dugih naglasaka

TV	Kraćenja dugih naglasaka	br.
HRT	BB: žälbi, potpisivanja, tristotinjak, milijüna, küna, naglašavati, stanovnike, žive, Zägreb, S̄isak, övdje, stävljaju, dävao, dävati, p̄edstavnici, popödnevnim, priopćenjem, obräatio, jävnosti, träziti, ukidanje, zätvora, p̄itvoru, Remetincu, p̄imio, tr̄ideset, priznänja; NĆ: t̄ema, informäcija, nädu, jäviti, informäcijama, nezadovoljstvo, pokázali, övdje, strane, komuniciranja, materijala, pråvo, Dùmbovića; JB: srèdio, zàgrebački, dvädeset, znämo, predävati, sämom, rädi; EH: popr̄lično, razgoväraju, četvrtka, süda, zäidanje, zähtjeve	53
Nova	DM: ispitivanje, övdje, smätraju, südac, opäsnosti, dvädesetsedmogodišnjem, odrëdio, zätvor, opäsnost, ponävljanja, obïteljskog, närednih, däna, registräcije, apeliraju, ténisicama, podatak, razgovärao, poskliznuli, riskirati, završile, riskirali; PB: takòder, pitanju, komentiraju, gradonâčelníkom; AJ: završila, potvrđilo, priopćenju; IPM: zàgrebačkím, zàgrebačkē, ozlijedili, pakirali	37
RTL	ADV: prèdsjednika, prèdsjedništvo, organizacija, Žèlko, Såbo, nije, zàgrebačkoga, tög, znäči, krïmena; DG: sàborskôj, razgovàrala, zäključak; BM: bile, normalizirao, četrdesetak, minüta, sträh, ljüdi; IIR: priznànjä, dànä, strane, pretraživale, obïteljskë, dokumentäcije, ustvári, objävio, gradonâčelnik, očekivao, möra, sëdmom, cijëla	32

5.4. Druge promjene u vrstama naglasaka

U druge promjene u vrstama naglasaka svrstane su sve one pogreške koje nisu ostvarene kraćenjima dugih naglasaka, silaznim naglascima na nepočetnim slogovima niti ostvarajima kratkosilaznih naglasaka na mjestima gdje norma propisuje kratkouzlazne. Takvih je promjena/pogrešaka, kako je vidljivo i iz *Tablice 4.*, razmjerno malo među analiziranim uzorcima. Dvije se odnose na sasvim neuobičajeno duljenje kratkih naglasaka na nelogičnim mjestima kod jednoga od reportera HRT-a, vjerojatno uzrokovano stankom u govoru zbog zahtjevnosti novinske forme. Ostale se odnose na reportere podrijetlom iz južnih, dalmatinskih krajeva čiji naglasni sustav ponekad ima tendenciju duljenja kratkih naglasaka, kao i zamjene dugouzlaznih naglasaka dugosilaznima, kao što možemo primijetiti u govoru govornika iz Šibenika (ADV). Treba spomenuti i ostvaraje dugosilaznoga naglasaka na prvoj slogu prezimena Bandić, za koje se, prema dostupnim podacima (hjp.znanje.hr, 20.5.2021.), propisuje dugouzlazni naglasak.

Tablica 4. Druge promjene u vrstama naglasaka

TV	Druge promjene u vrstama naglasaka	br.
HRT	BB: pósao, láko; EH: Bândića	3
Nova	PB: jásnو, Bândić; AJ: jásno	3
RTL	ADV: íći, šânse, strânke, bâza	4

5.5. Odstupanja u mjestima naglasaka

Odstupanja u mjestima naglasaka u mnogočemu se logički nastavljaju na prethodna poglavlja. Kao što kaže Škarić (2009: 122), dinamički naglasci u općem prihvaćenom hrvatskom jeziku mogu biti smješteni na bilo kojem slogu, a mjesto naglaska ima tendenciju da prilikom preoblikovanja riječi ostane na istom slogu. To se najviše odnosi, kako je već napisano, na naglaske u složenicama, posuđenicama, genitivima množina imenica, stranim imenima i kraticama.

Osim toga, u tvorenicama se u općeprihvaćenome hrvatskom ponekad događa i prelaženje naglaska na prvi slog, kao u primjerima *tëlefon*, *mìkrofon*, *sùdoper* i sl. (Škarić 2009: 123).

Pogledom na *Tablicu 5.* odmah se uočava velik broj upravo takvih primjera, riječi stranoga podrijetla oko čijeg naglašavanja još uvijek postoje nesuglasja.

Spomenimo samo članak Kuzme Moskatela (1955) o akcentuaciji tuđica¹⁵ na *-or* u hrvatskom jeziku. Autor u njemu, mnogi će reći s pravom, tvrdi kako se većina onih koji dolaze iz obrazovanih slojeva zemlje opire naglasnim pravilima koja propisuju obaveznu metataksu s metatonijom kod primjera poput *kompozitor*, *sterilizator*, *ventilator* i sl. Dakle, namjesto propisanih *kompòzitor*, *sterilizàtor*, *ventilàtor*, koji su po autoru nastali teoretskim izvođenjem iz Daničićevih studija, traži se izgovor koji odgovara onome kako se čuje u jeziku iz kojega dolaze – *kompozitor*, *sterilizàtor*, *ventilàtor*. Nakon navođenja brojnih primjera silaznih naglasaka u složenica (*kìlovat-sát*, *alärm*, *äutoklûb...*), ali i posuđenica (*dijabétes*, *fijäsko*, *rižöto...*) koji dokazuju da se silazni naglasci u sredini riječi mogu prihvati u hrvatskome jeziku, Moskatelo se na kraju članka pita hoće li „sam narod trajno primiti silazni akcent na srednjem slogu i kod tuđica na *-or* ili će to biti samo u prvoj fazi njihova živovanja u našoj sredini“ (Moskatelo 1955: 55) te poziva filologe na raspravu.

Dalibor Brozović prihvatio je Moskatelov poziv još iste godine i u svojem članku istoga naziva (Brozović 1955) raspreda o tome kako milijuni „dobrih štokavaca“ koji govore *kompòzitor* govore tako jer drukčije i ne znaju govoriti (to im je organski izgovor), a ne stoga što su čitali Daničića. Pobija Moskatelove tvrdnje i poziva da se energija što se troši u raspravama oko *kompòzitora* i *kompozítora* ulaže u to da se kod

¹⁵ Pojam koji danas zovemo posuđenicama

svih govornika hrvatskoga uistinu postigne izgovor *kompozitor*, kako i nalaže norma (Brozović 1955: 122). Brozović ovdje koristi termin „organski izgovor“, međutim, „milijuni dobrih štokavaca“, kako ih on naziva, nisu pripadnici obrazovane elite i njihov organski izgovor ne može biti uzorom za hrvatski standard, idiom koji bi trebao biti dogovoren i poželjan od obrazovane elite. Većina štokavaca govori dijalektalno što se ne bi moglo nazvati poželjnim i urbanim izgovorom.

Posuđenice na *-or* nisu jedino mjesto nesuglasja među hrvatskim akcentologima ni među onim što propisuju normativni priručnici u odnosu na neke akcentologe, dapače, takvih je doista mnoštvo.

Primjerice, o naglasnim promjenama prefigiranih oblika glagola na *-jeti*, *-ati* i *-iti* pisale su Škavić (1993) i Škavić i Varošanec-Škarić (1999). Autorice kažu da se umjesto kodificiranog naglaska *polètjeti*, *polètîm*, ostvaruje naglasak *polètjeti*, *pòletîm* (i isto tako *prèšûtîm*, *zàdržîm*, *zàšûštîm*, *ìscûrîm*) koji „ima uporište u ikavskim zapadnonovoštokavskim govorima“. Isto se ostvaruje u uzorku *lòmiti*, *lòmîm* – *polòmiti*, *pòlomîm*, kao i u zaobilazeњu morofološke i naglasne opreke parova na *-iti*/*-jeti* (*pocrvènjeti*, *pocrvènim*/ *pocrvèniti*, *pocrvènîm*; *poskúpjetti*, *poskúpim*/ *poskúpiti*, *pòskûpîm*) u korist oblika na *-iti*. Dakle, oblici na *-jeti* su prihvaćeni unutar hrvatske uporabne norme, pri čemu je međutim zadržan naglasak svojstven zapadnonovoštokavštini te pri čemu nametnuti propis nije prihvaćen (Škavić i Varošanec-Škarić 1999: 27). U međuvremenu je, očigledno, i norma uvažila potonje navedene razloge pa konzultirani izvori (Anić 2003; Vukušić i sur. 2007: 170) sada također propisuju oblike *prèšûtîm*, *zàdržîm*, *ìscûrîm* i sl.

U članku o nekim osobitostima hrvatskoga naglasnog sustava (Škavić i Varošanec-Škarić 1999) spomenute se autorice dotiču i naglasaka glagola na *-avljati*, nastavno na rad *Naglasci glagola na -avljati* Đurđe Škavić (1996). Takvi se glagoli u priručnoj literaturi ostvaruju po dvama uzorcima: *dòbavljati*, *dòbavljâm* (<*dòbaviti*, *dòbavîm*); *obnávljati*, *obnâvljâm* (<*obnoviti*, *obnovîm*). Škavić i Varošanec-Škarić, međutim, tvrde kako se u jezičnoj praksi u procesu pojednostavnjivanja provelo izjednačivanje tih dvaju uzoraka u korist drugoga (*obnávljati*, *obnâvljâm*), što potkrjepljuju svojim istraživanjem na studentima fonetike, Mažuranićevom *Slovnicom Hrvatskom* iz 1859., čakavskim i kajkavskim naglascima, kao i ruskim naglasnim uzorkom. Njihov je zaključak da je naglašavanje po tom naglasnom uzorku sustavno i

većinsko te da mu se pri kolebanju treba dati prednost, dok je po dvama, koje propisuje kodificirana norma, manjinsko i rubno, ali ga se još uvjek ne može isključiti kao stilsku rezervu (Škavić 1996: 142; Škavić i Varošanec-Škarić 1999: 27). Takvi su primjeri prisutni i u dvama slučajevima u sklopu ovoga istraživanja (*postávljaju, dostávljali*), kao što je prikazano u *Tablici 5*.

U istom radu (Škavić i Varošanec-Škarić 1999) razglaba se i o dvama naglasnim uzorcima nekih imenica na *-ka* (npr. *intelektuálka/intelektuálka*), gdje se autorice na temelju vlastitih sociofonetskih istraživanja, kao i analogije s genitivom jednine njihovih muških parnjaka (*amátér-amatéra, frízér-frizéra*), ponovno opredjeljuju za varijantu koju ne preporuča norma (*intelektuálka, megalománka, amatérka, frizerka...*), uz napomenu da neki ispitanici „iz sjeverozapadne Hrvatske“ na istim mjestima ostvaruju dugosilazne naglaske, po obrascu *intelektuálka, megalománka* (Škavić i Varošanec-Škarić 1999: 29). Upravo takav slučaj ostvarivanja dugosilaznog naglaska na slogu ispred nastavka *-ka* zabilježen je kod šibenskog reportera s RTL-a u primjeru *europarlamentárka*.

U nekih je reportera, napose onih sa sjeverozapada Hrvatske, primjetan velik broj silaznih naglasaka na posljednjem slogu riječi, tzv. *oksitonskih*, kao i onih u sredini riječi. Najčešće se tu radi o riječima stranoga podrijetla (*materijál, sumíram, kandidátkinja, koordinátoricu, hotél, apél, realisti, pozície, konkrètno, patrolírā, incident, tranzícia, parlament, argument, reformisti*), ali mnogo primjera upućuje da do ove pojave, koja je osobito učestala kod neštokavaca (Škarić 2007: 83), dolazi i u hrvatskim riječima (*namjěstio, tužitělstvo, graditělstva, kažnjävana, uláziti, přičěkajte*). Ove riječi svjedoče o naglasnim kolebanjima, prisutnima i u hrvatskom standardu, čijem bi se usustavljanju, kako u svome radu o odstupanjima od standardnog naglasnog sustava u govoru profesionalnih govornika na HTV-u pišu i Runjić-Stoilova i Bartulović (2010: 162), „zbog brojčane nadmoći ove kategorije pogrešaka nad ostalim pogreškama, trebala posvetiti veća pozornost“.

Česti su i primjeri prijenosa naglasaka na početne slogove, tzv. čelnoga naglaska. Martinović i Pudić (2013: 155) provode istraživanje i uviđaju da se kod njihovih ispitanika naglasak pomiče prema početku u ponekim pridjevima (*plitkòúman, višèdněvní, medicínskí, jednòfáznō, pirènějskí*). Ističu da je čelnii naglasak zabilježen i u suvremenim priručnicima i navode *Hrvatski enciklopedijski rječnik* koji donosi

primjere *plìtkoùman, mèdicìnskî, jèdnofàzan*. Autori tvrde da je norma „’popustljiva’ prema pomicanju naglaska ulijevo u većine (vrsta) riječi (*dùhòvnost, pròstodùšnost, òdasvud, ùnatoč...*)“.

Dok su navedeni primjeri svjedoci naglasnih kolebanja, neka su naglasna odstupanja nepobitno pogrešna. Kod govornika nesigurnih u poznavanje standardnoga jezika i onih koji misle da je njihov osobni nespontani izraz netočan često dolazi do govorne pojave zvane hiperkorektnost. Radi se o „pomicanju naglaska ulijevo, sve do prvog sloga, u primjerima u kojima nema razloga za prijenos jer se radi o uzlaznim naglascima na središnjem slogu“ (Runjić-Stoilova i Bartulović 2010: 162). Govornici iz želje da se približe standardu uzlazne naglaske nepotrebno pomiču na prvi slog. Pritom su naglasci ostvareni kao uzlazni ili silazni. Varošanec-Škarić uočava istu pojavu kod televizijskih govornika, nadovezujući se na istraživanja među francuskim spikerima (Vassiere 1990 prema Varošanec-Škarić 1995: 74), međutim, objašnjava je komunikacijskim razlozima.

Primjeri čelnoga naglaska i hiperkorektnosti vidljivi su u *Tablici 5.* (*pòprilično, mìlljun, pòdržala, tòliko, dòsadašnja, pàralelno, èpilog, cjèlokupnà, òdazvao, djèlatnosti¹⁶, òbećala*).

¹⁶ Anićev Veliki rječnik (2003) donosi inačicu *djelátnost*, dok je kod Vukušića i sur. (NHKJ, 2007) *djèlatnôst*. O ovoj i drugim kolebanjima naglaska imenica i-vrste, s posebnim naglaskom na imenice na *-ost*, više u Martinović (2009).

Tablica 5. Odstupanja u mjestima naglasaka

TV	Odstupanja u mjestima naglasaka	br.
HRT	BB: materijäl, namjëstio, sumîram, kopernikänskog, tužitëljstvo, tužitëljstva, pöprilično, mìlijun; NĆ: kandidätkinja, koordinàtoricu, pòdržala, tòliko; JB: tužitëljstvo, provírī, međuvrëmenu, Petrìnjācā; EH: dösadašnja, hotël, pàralelno, graditëljstva	20
Nova	DM: kažnjävana, uláziti, pedësetsedmogodišnjaku, pričëkajte, ukòliko, uïstinu, vatrogåsaca, apël; PB: ujütro, èpilog, postávljaju, AJ: realisti, dvotréèinskū, cjëlokupnä, pozicije, konkrëtno, jednomjësečnī, zaùzvrät; IPM: patrolirā, othravati, policajacā, incidënt, dostávljali, tranzicija	27
RTL	ADV: europarlamentärka, razini, parlamënt, argumënt, istovrëmeno; DG: konkrëtne, òdazvao; BM: policajaca, djèlatnosti, òbećala, reformisti; IIR: cjelomjësečne, višemjësečne, zapovjédili	14

5.6. Prenošenje naglaska na proklitiku (prednaglasnicu)

Izgovornu naglasnu cjelinu u hrvatskom jeziku čine riječi koje imaju svoj naglasak, tzv. naglasnice, i riječi koje ga nemaju, dakle nenaglasnice ili klitike. Nenaglasnice se u govoru uvijek vežu uz naglasnice, a čine ih prednaglasnice (proklitike) i zanaglasnice (enklitike). Prednaglasnice, kojima se bavi ovo potpoglavlje, su: 1. svi jednosložni prijedlozi te poneki dvosložni (*među, mimo, nada, poda, pokraj, prema, oko*) i višesložni (*umjesto* i svi prijedlozi složeni s prijedlogom *iz-*, npr. *između, iznad, ispod*); 2. veznici *a, i, ni, da, kad(a)*; 3. niječna čestica *ne* (Barić i sur. 2005: 71).

Prema *Hrvatskoj gramatici* Eugenije Barić i suradnika (2005: 91), „u spoju prednaglasnice i naglasnice djeluje ista zakonitost o raspodjeli naglasaka kao i u naglasnicama“ te narav njezina naglaska „ovisi o riječi uz koju je ona vezana, odnosno o naglasnim svojstvima naglasnice“. Prema tomu, razlikujemo dva tipa pomicanja naglaska – neoslabljeno i oslabljeno, odnosno dva tipa vrste naglaska na prednaglasnici – kratkosalazni (ü *grād*, ü *nōć*, pöd *vlāst*) i kratkouzlazni (nè *znām*, òd *kućē*, nì *jā*). Autori gramatike pišu kako „pomicanje naglaska može i izostati, što je čak i češće, ali je u standardnom jeziku naglasak obavezan na prednaglasnici u izgovornoj cjelini koju čini: 1. prijedlog i enklitički oblik zamjenice, npr. *ná me, pó te, zá nj*; 2. niječna čestica *ne* i glagol, npr. *nè znām, nè vidīm*; 3. prijedlog i I *mnom*, npr. *sà mnōm*“ (Barić i sur. 2005: 92).

U *Gramatici* se kao razlog oslabljenom i neoslabljenom pomicanju naglasaka navodi povjesna narav toga pomicanja: „naglasak se pomiče neoslabljeno onda kada se novoštokavski silazni naglasci nalaze na mjestu praslavenskih iskonskih silaznih naglasaka, a u drugim se slučajevima pomiče oslabljeno“ (Barić i sur. 2005: 92). Kroatistica Helena Delaš u svome članku o naglasku na proklitici (2003), ulazeći u dijakronijski opis hrvatskog četveronaglasnog sustava, objašnjava ovu tvrdnju i lamentira nad time kako gramatike nije moguće urediti na teorijsko-metodološki način pa su one nužno konkretizirane bez odgovarajućeg uvida u sinkronijsko-dijakronijski status naglaska na prednaglasnici. Delaš dodaje da „kada korisnik gramatike nema čist put do odabira relevantnih podataka za svoju komunikaciju i kada mu se, osim obilja dobrih primjera za naglasak \ i \\ na prednaglasnici, ne nudi ništa uočljivo proizvodno

na osnovi čega bi on došao do pojedinačnoga rješenja koje mu je potrebno, onda sve postaje samo po sebi nejasno i nesavladivo“ (Delaš 2003: 24).

Drugim riječima, autorima *Hrvatske gramatike* s jedne strane nedostaje pojašnjenje kada dolazi do oslabljenog, a kada do neoslabljenog pomicanja naglaska na prednaglasnicu, a s druge strane takvo bi pojašnjenje vjerojatno dovelo do prevelike količine informativnosti za prosječnog korisnika jedne gramatike.

Sažeti uvid u ovaj slučaj kaže da je današnji dugosilazni naglasak dvojakih karakteristika: iskonski dugosilazni, kao u riječi *grād*, i akutski dugosilazni, kao u riječi *pūt*. Ukoliko usporedimo njihove akuzative *grād* i *pūt*, te im prenesemo naglasak na prijedlog, dobit ćemo u prvom slučaju *ù grād*, a u drugome *nà pūt*. Zatim možemo usporediti ovo novoštokavsko naglašavanje s idealnim čakavskim govorom i zaključiti da će prvi slučaj i u čakavskome glasiti jednak (*ù grād*), a drugi će ostati na osnovnoj riječi (*na pūt*, tj. *na pūt*). Prema tome, piše Delaš, „u standardnom jeziku brzi naglasak na prednaglasnici imaju riječi u kojima se isto prenošenje vrši u novoštokavskom i čakavskom govoru, a spori je naglasak na prednaglasnici u standardnom jeziku isključivo iz novoštokavskih govora“, odnosno znatno je novija pojava (Delaš 2003: 24).

Nadalje, u svome komentaru *Hrvatske gramatike*, Delaš piše kako u njoj nije jasno objašnjeno s kojih se riječi naglasci obavezno pomiču (uzevši u obzir broj slogova), a s kojih je to fakultativno te tvrdi da ako pravilo obavezognog pomicanja naglaska uključuje samo navedene tri kategorije (prijedlog i enklitički oblik zamjenice, niječnu česticu i glagol te prijedlog i I *mnom*), onda „neutralni standardnojezični tip ne računa s pomicanjem naglaska u ostalim kategorijama (npr. u sklopovima tipa: *za mène, kod tèbe, po nás, kod kiùcé, u kùći* i sl.)“ te ta odredba „implicitno ozakonjuje neprebacivanje silaznih naglasaka na prednaglasnicu i s kratkih riječi, a to je ujedno i ozakonjenje silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima (govorne) riječi“ (Delaš 2003: 25).

Delaš zaključuje kako se „u suvremenom standardnom govoru pomicanje naglaska na prednaglasnicu s imenica, pridjeva, brojeva, veznika i priloga vrši vrlo rijetko, i to uglavnom u nekim sklopovima koji su već dobili oblik stalnih izričaja, kao *ù ruke, nà glávu, nà noge, kod kućé...*“ (Delaš 2003: 29). Zbog izgovorne cjeline sačinjene od prijedloga i enklitičkog oblika zamjenice te one koju čine prijedlog i I

mnōm, ipak, nije moguće ozakoniti potpunu negaciju prebacivanja naglaska na proklitiku. Također, zbog česte uporabe, pomicanje je održivo i u nekim drugim izgovornim cjelinama, kao što je jednosložni prijedlog i naglašeni oblik osobne zamjenice (*nà mene, běz tebe, od vās* i sl.) ili niječnice *ne* i neprefigiranog glagola (*ně rādīm, ně pītām* i sl.). Ostala su pomicanja vezana za izričaje psihološkog karaktera, vezane sintagme i stalne fraze te ih treba „rezervirati za pjesničke, glumačke i prevodilačke ritmičke i stilističke potrebe“ (Delaš 2003: 30).

I u gramatici Vukušića i sur. (2007: 29), ispod opisa prenošenja, diskretno stoji kako se u suvremenom naglašavanju „očituje tendencija rjeđeg prenošenja naglaska na prednaglasnicu, i ta je tendencija jača što je riječ duža“. Autori kažu da se to „dade objasniti tendencijom napuštanja neistoslogovnih preinaka“.

Varošanec-Škarić (2003) u svome istraživanju poželjnosti prenošenja silaznih naglasaka na proklitiku također utvrđuje da „u hrvatskom prihvaćenom izgovoru izrazito nije poželjno prelaženje silaznih naglasaka na proklitiku s oblika u genitivu, dativu, akuzativu, lokativu, uz glagolske oblike (kad reknem, da vidim), prelaženje s jednosložnih zamjenica i kod jednosložnih imenica, kod prezenta“. Prelaženja su redovita kod mlađih novoštokavskih govora te prema autorici, „nemaju prestižnost u suvremenom hrvatskom općeprihvaćenom govoru“. Prenošenje na prefiks unutar riječi, kao što su *prêteći, zàpāmtiti, ràzmisiliti, ràsplakati*, je poželjno. To vrijedi i za prenošenje jednosložnih zamjenica poput *prèda mnōm*, kao i za neke česte negacije (*ně znām, ně dā, ně vjerujem, ně slāžem se, ně možeš, ně trebā*). Kod rjeđih negacija, kao u primjeru *ne resi ga*, prenošenje nije poželjno. Autorica naglašava da „izgovor oblika koji su općeprihvaćeni i koji se procjenjuje naravnim za hrvatski jezik treba unositi u rječnike i priručnike, koji ne bi smjeli propisivati nego opisivati suvremeni općeprihvaćeni hrvatski izgovor“ (Varošanec-Škarić 2003: 486).

Zanimljivo je da se slični rezultati mogu uočiti i u ranijim istraživanjima, primjerice onome Tanje Buzine u sklopu *Ortoepskih odstupanja u televizijskim dnevnicima* iz 1987. godine. Istraživale su se ortoepske karakteristike spikera i reportera dnevnika Zagrebačke televizije iz 1984., u kojima su, osim zagrebačkih, sudjelovali i sarajevski govornici. Naglasak se kod televizijskih reportera nije pomicao na prednaglasnicu u čak 5/6 primjera i to redom u zamjenica, pridjeva, imenica, brojeva i priloga, a jedina su iznimka bili glagoli kod kojih je naglasak

redovito bio prebacivan na negaciju. Autorica zapaža i da su govornici često pogrešno pomicali silazne naglaske, neoslabljeno umjesto oslabljeno: *ù nas, nà tom, ù tom*, i obratno: *ù što, i pet, i trī* (Buzina 1987: 158).

Ni reporteri obuhvaćeni ovim istraživanjem, čak ni oni podrijetlom iz novoštokavskih krajeva, u velikoj većini slučajeva ne prenose naglasak na prednaglasnicu. Jedini primjeri takvih prijenosa, kao i u navedenim istraživanjima, događaju se isključivo u izgovornim cjelinama s niječnicom *ne* i neprefigiranim glagolom, odnosno često rabljenim negacijama (BB: *nè budē, nè treba, nè bude*; EH: *nè ruši*; DM: *nè treba, nè valjā*; PB: *nè može*; AJ: *nè rādi*; DG: *nè vidī*; ADV: *nè vidī*; BM: *nè može, nè treba*). Takve slučajeve, posebice kod govornika s nenovoštokavskih područja, ponekad prate pogrešni tipovi pomicanja naglasaka, i to u korist neoslabljenoga (*nè budē, nè treba, nè valjā*).

U *Tablici 6.* izneseni su svi primjeri zapaženi slušnom analizom u kojima reporteri s triju nacionalnih televizija nisu prenosi naglasak na prednaglasnicu. Prikazani se skloovi sastoje od proklitike i jednosložnih i dvosložnih riječi jer prikazivati sklopove s višesložnim riječima nije imalo nikakvoga smisla. S takvih se sklopova, naime, naglasak u našem jeziku prenosi vrlo rijetko, a ni novije gramatike ga više ne propisuju. Da se, kojim slučajem, utvrđio takav prijenos tijekom ovoga istraživanja, on bi bio iznesen u tekstu. Primjetno je da ni novoštokavci iz krajeva za koje bi se očekivalo da će prijenos na prednaglasnicu biti učestaliji (Sinj, Imotski, Dubrovnik, Split, Šibenik, Osijek) to ne čine uopće ili čine samo u slučajevima čestih negacija. Mogući razlozi tomu mogu biti njihovo mjesto prebivališta, u gotovo svim slučajevima Zagreb, ali i svijest kod govornika o tome da u općem prihvaćenom hrvatskom jeziku takvo prenošenje dobiva stilski prizvuk ili može biti karakterizirano kao nepoželjno.

Tablica 6. Neprenošenje naglaska na prednaglasnicu

TV	Neprenošenje naglaska na prednaglasnicu	br.
HRT	BB: od övog, za svë, po pünom, za kräj, na tëret, pokraj näs, u sväkom, u Splïtu, za sàda; NĆ: i tò, na tò, u cëntru, na njëga, do njëga, za tò, o töme, u njü, po njënim, za kräj, na pröšlu, za sàda; JB: i tò (4), kroz tê, u Splïtu, u sväkõm, ni tâj, na tê, nad tîm, za krâj, i pôl, od dânä (2), i däljë, od tòga; EH: i däljë (2), u pröšlõst, u röku, iza mëne, u dôba, iza njëga, i tû, u sväkõm, od HËPA	47
Nova	DM: po dvïje, i däljnje, iz svïh, na svë, na kröv, i däljë, za kräj; PB: od jütrõs, i pôl, za mjësec, u sväkû, o smřti, o tôm, na nëkî (2), od njïh (2), za näs, na nëkî, među njïma, u drügî, u ülici, o smřti; AJ: iz söbe, i jèdan (4), za svë, u sväkû, i môt, na tò, u svôm, o tòmë, u näšem, za njïh, i sëdam, od tê, od trî, i ösam; IPM: u zrâk, od sëbe, na bijëg, za njïma, od sâmög (2), u cëntru, na trî, u trî	49
RTL	DG: i däljë (3), u töme, u stränçi, i dân, o töme; ADV: ni bïti, za tâj, o tòmë, u näšim, u stränku, u tòmë, od šëfa; BM: u sâmõm, u cëntru, u svîm, na sväkîh, za Bêč, za nëkîh, zbog nëkë, iz kùće, zbog nëkög, i tò, od pröslë, na tôm, u tôm, i jèdnû, na tâj; IIR: na kräju, u svôm, od dëset, i sùtra, po növû, na növû, od jütra, u šëstõm	37

6. Prijedlog nastavne jedinice

I. PEDAGOŠKI, DIDAKTIČKI I METODIČKI PODACI O NASTAVNOJ JEDINICI

Ciljevi nastavne jedinice:

- znati prepoznati mjesto naglaska u određenoj riječi i reproducirati naglasak na tome mjestu
- poznavati sve četiri vrste naglasaka u hrvatskom standardnom jeziku i moći ih izgovoriti na pravilnim mjestima
- uočiti pogrešna mjesta i vrste naglasaka u govoru drugih i svome govoru

Očekivani ishodi učenja:

- polaznici će postići svijest o postojanju naglasaka koji možda i nisu dijelom njihovih organskih naglasnih sustava i moći će ih koristiti u svom javnom i profesionalnom nastupu
- primjena stečenoga znanja doprinijet će jezičnom i govornom razvoju polaznika

Oblici rada: frontalni rad

Metode poučavanja: izlaganje, razgovor, zadatci

Nastavna sredstva i pomagala: računalo, projektor, *PowerPoint* prezentacija, školska ploča, marker, audio-materijal, zvučnici, uručci

II. ZADACI I VJEŽBE NASTAVNIH SATOVA

Vježba mjesta naglaska u nizu logatoma, vježba mjesta naglaska u značenjskim riječima, vježba mjesta naglasaka na slušnim primjerima, vježba izgovora kratkosilaznih naglasaka, izgovora dugosilaznih naglasaka, izgovora dugouzlaznih naglasaka, izgovora kratkouzlaznih naglasaka, vježba sa sintezom svega naučenog

III. PLAN PLOČE

PowerPoint prezentacija

IV. Razrada 1. nastavnog sata – prepoznavanje i usvajanje mesta naglaska

Uvod (5 minuta)

U uvodnome dijelu sata polaznicima će biti predstavljena važnost ispravnog naglašavanja u javnome govoru i njihova uloga, kao govornih profesionalaca i govornih uzora hrvatskoj javnosti, u promicanju standardnoga hrvatskog jezika. Javni medijski prostor izložen je, ponekad i neopravdanim, kritikama i osudama javnosti spram jezičnih i prozodijskih osobina govornika koji su u njemu profesionalno zastupljeni. Upravo zbog toga, rad na njihovu jeziku i govoru nužnost je koja će umanjiti broj takvih kritika, ali i oblikovati gorovne odlike među publikom.

U radu s naglascima potrebno je obratiti pozornost na tri njihove odrednice – na mjesto naglaska, vrstu naglaska i zanaglasne dužine. Polaznicima će biti objašnjeno kako će se prvim dvjema odrednicama posvetiti ukupno tri školska sata u trajanju od 45 minuta. To će se odvijati redoslijedom za koji je utvrđeno da je jedini logičan, počevši od utvrđivanja pravilnih mesta naglasaka u riječima, kao temelja za daljnji rad na naglasnoj kvaliteti, nastavno s utvrđivanjem pravilnih vrsta silaznih naglasaka i, konačno, uzlaznih naglasaka. Zanaglasne dužine će se ukratko objasniti polaznicima u zadacima u kojima će se pojavljivati, ali na njih neće biti skrenuta veća pozornost, jer je za postizanje njihovog izgovora u govornika potrebno više vremena, a, prema Škariću (2009: 124), one se čak i u prihvatljivome tipu hrvatskoga jezika kod mnogih govornika gube u izgovoru.

Rasprava (10 minuta)

U ovom će dijelu sata nastavnik, ne ulazeći podrobno u opis hrvatske standardne prozodije kako polaznici ne bi bili pretjerano zasićeni novim sadržajem, objasniti temeljne naglasne pojavnosti i pravila u hrvatskome jeziku. Govorit će se o tome kako u hrvatskome postoje četiri vrste naglaska i zanaglasne dužine, uz njihove grafičke prikaze u primjerima napisanima na ploči; o tome kako je mjesto naglaska u hrvatskom jeziku djelomično slobodno jer se naglasak može naći u bilo kojem slogu u riječi osim posljednjega; o tome kako se silazni naglasci mogu naći samo na prvom slogu u riječi; o tome kako su u jednosložnih riječi naglasci uvijek silazni; kako u hrvatskom jeziku ne postoje dugi prednaglasni slogovi; te kako, ipak, postoje pojedini dopušteni izuzetci od ovih pravila, poput naglašavanja posuđenica, stranih vlastitih

imena, složenica, genitiva množine riječi s nepostojanim a i s uzlaznim naglascima u ostalim padežima i kratica koje se izgovaraju nazivima početnih slova (Barić i sur. 2003: 71).

Budući da je nastavnikova procjena da se u radu s naglascima najbolje uči vježbajući na živim primjerima, najveći će dio nastavnoga sata biti posvećen četirima različitim vježbama za mjesto naglašavanja: vježbi s bezznačenjskim nizom slogova, vježbi sa značenjskim riječima iz hrvatskoga jezika, vježbi sa zvučnim primjerima točnoga i netočnoga mjeseta naglasaka i vježbi s uručkom na kojem će polaznici označivati pravilna mjeseta naglasaka u riječima iz transkribiranih tekstova njihovih javnih govornih izvedbi.

Vježba 1 – mesta naglaska u nizu logatoma (5 minuta)

Za početak, polaznici nastavnoga sata će se upoznati s logatomima, bezznačenjskim slogovima (npr. *ba*), u čijem će nizu crticom ispod određenog sloga biti označeno mjesto na kojem govornici moraju ostvariti udar. Taj će udar u drugome nastavnom satu dobiti svoju kvalitetu, pa će se moći govoriti o naglasku. Ova se vježba radi kako bi polaznici osvijestili na koji način mjesto naglašavanja određene riječi može utjecati na njezinu zvučnu sliku. Počinje se s dvosložnim logatomima *ba-ba* (*ba-ba*, *ba-ba*), zatim se prelazi na trosložne (*ba-ba-ba*, *ba-ba-ba*, *ba-ba-ba-ba*), a potom i na višesložne (*ba-ba-ba-ba*, *ba-ba-ba-ba*, *ba-ba-ba-ba-ba*, *ba-ba-ba-ba-ba* itd.). Izvodeći ovu vježbu polaznicima se preporučaju i prateći pokreti, najbolje oštiri pokreti rukama na mjestima naglasnog sloga.

Vježba 2 – mesta naglaska u značenjskim riječima (8 minuta)

Nakon što je postignuta određena svijest kod polaznika o različitim mjestima udara, odnosno naglasaka, prelazi se na rad sa značenjskim riječima. Jednako kao i kod logatoma, počinje se od jednostavnijih, dvosložnih riječi, gdje se najbolje poslužiti s primjerima krivih mjeseta naglašavanja uočenih slušnom analizom u sklopu istraživanja ovoga rada.

Reporteri su u svega dva slučaja pokazali nepoznavanje mesta naglasaka među dvosložnim riječima, i to u primjerima *hotèl* i *apèl*, pri čemu valja upozoriti da su te riječi posuđenice i da se naglašavanje drugoga sloga u njima ne može smatrati velikom pogreškom, jer u općeprihvaćenom hrvatskom jeziku dozvoljeno je

zadržavanje naglaska strane riječi na izvornome slogu. Prepostavka je, stoga, da polaznici neće imati poteškoća u mjestima naglasaka kod dvosložnih riječi, međutim, za objasniti složenije naglasne procese, potrebno je krenuti od onih jednostavnijih.

Primjerima *hotel* i *apel* će se, ipak, pridodati i poneke dvosložne riječi koje nisu posuđenice kako bi ova vježba bila jasnija. Govornici će riječi *hotel*, *apel*, *majka*, *sunce*, *ruka*, *vino*, *pozdrav*, *ići* i *biti* izgovarati dvojako, s mjestima udara na prvome i na drugome slogu, ponovno kako bi razvili svijest o utjecaju mjesta naglasaka na zvučnu sliku riječi.

Primjer: hotel-hotel;

apel-apel;

majka-majka;

sunce-sunce;

ruka-ruka;

vino-vino;

pozdrav-pozdrav;

ići-ići;

biti-bitii

Sat se nastavlja s primjerima trosložnih riječi. Slušnom je analizom utvrđen znatno veći broj slučajeva pogrešnoga mjesta naglašavanja kod trosložnih riječi nego kod dvosložnih (*sumiram*, *mìlijun*, *tòliko*, *provírī*, *ujùtro*, *èpilog*, *konkrètno*, *zaùzvràt*, *incidènt*, *razìni*, *parlamènt*, *argumènt*) pa će za izvesti istu vježbu biti dovoljno poslužiti se navedenim riječima.

Primjer: sumiram-sumiram-sumiram;

milijun-milijun-milijun;

toliko-toliko-toliko;

proviri-proviri-proviri;

ujutro-ujutro-ujutro;

epilog-epilog-epilog;

konkretno-konkretno-konkretno;

zauzvrat-zauzvrat-zauzvrat;

incident-incident-incident;

razini-razini-razini;

parlament-parlament-parlament;

argument-argument-argument

Po istome uzorku radi se i s višesložnim riječima. Slučajeva pogrešnog mjesa naglasaka među višesložnim riječima bilo je uvjerljivo najviše u provedenom istraživanju (*materijäl, namjëstio, kopernikànskog, tužitèlstvo, pòprilično, kandidàtinja, koordinàtoricu, pòdržala, međuvrèmenu, Petrìnjàcà, dòsadašnja, pàralelno, graditèlstva, kažnjàvana, ulàziti, pedèsetsedmogodišnjàku, pričekajte, ukòliko, uïstinu, vatrogàsaca, postavlјaju, realisti, dvotrèćinskù, cjèlokupnà, pozicije, jednomjèsečnì, patrolìrā, othrvati, policàjacà, dostávljali, tranzìcija, europarlamentàrka, istovrèmeno, òdazvao, policàjaca, djèlatnosti, òbećala, reformišti, cjelomjèsečne, višemjèsečne, zapovjédili*) i takve riječi očito izazivaju najviše nedoumica među govornicima, i to ne samo u pogledu mjesa naglašavanja. Za provesti istu vježbu nije potrebno raditi s ovolikim brojem riječi pa će primjeri biti svedeni na nekoliko istaknutijih među njima.

Primjer: materijal-materijal-materijal-materijal;

namjestio-namjestio-namjestio-namjestio;

dosadašnja-dosadašnja-dosadašnja-dosadašnja;

vatrogasaca-vatrogasaca-vatrogasaca-vatrogasaca-vatrogasaca;

postavlјaju-postavlјaju-postavlјaju-postavlјaju;

Vježba 3 - slušni primjeri (7 minuta)

Nakon što su govornici stvorili svijest o tome koliko različito mjesto naglaska može utjecati na zvučnu sliku određene riječi, kao i o tome na kojim se sve položajima unutar riječi naglasak u hrvatskome jeziku može naći, sat se nastavlja slušnim primjerima dvosložnih, trosložnih i višesložnih značenjskih riječi izgovorenih na pravilan način. Zadatak je polaznika reproducirati te riječi na isti način, pazeći na njihovo mjesto naglaska, uz opaske i savjete nastavnika. Preporuka je da njihovu izvedbu prate i pokreti rukama na mjestima udara, u čemu također imaju pomoć nastavnika.

Slijede slušni primjeri riječi izgovorenih s pogrešnim mjestom naglaska, u čemu polaznici imaju zadatku ispraviti pogrešna mjesta, odnosno izgovoriti te riječi s udarima na mjestima gdje bi oni trebali biti.

Vježba 4 – označavanje mjesta naglaska u tekstu (8 minuta)

Posljednji zadatak polaznika je u tekstu koji je postavljen pred njih označiti slogove u riječima koji bi, prema njima, trebali biti naglašeni. Tekst može biti jedno od transkribiranih javljanja uživo nekih od reportera obuhvaćenih istraživanjem.

Primjer: *I za kraj informacija da se ovom autocestom, Sisak-Zagreb, godišnje proveze oko milijun i sedamsto tisuća vozila. Mnogi vozači sada će imati kraći put za petnaestak minuta, sigurno će biti poprilično zadovoljni.*

Zaključak (2 minute)

U zaključku sata nastavnik će u kratkim crtama ponoviti značaj uloge profesionalnog govornika u hrvatskim medijima, s posebnim naglaskom na ulogu prozodije u hrvatskom govorenom standardu, kao i ulogu pravilnih mjesta naglasaka. Nastavnik najavljuje idući sat u kojem će se govoriti o vrstama naglasaka.

V. Razrada 2. nastavnog sata – prepoznavanje i usvajanje silaznih naglasaka

Uvod (5 minuta)

U uvodu sata ponovit će se pravila vezana za naglašavanje u hrvatskom jeziku, kao i četiri vrste naglaska koje standardni hrvatski poznaje – kratkosilazni, kratkouzlazni, dugosilazni i dugouzlazni naglasak. Na ploči će se napisati grafički prikazi za svaki od ovih naglasaka i oprimjeriti ih riječima iz našega jezika. Ukratko će se opisati naglasci te će ih nastavnik reproducirati.

Rasprava (10 minuta)

U raspravi nakon uvoda nastavnik će govoriti o velikom broju pogrešaka u vrstama naglasaka koje govornici hrvatskoga jezika čine u svakodnevnom govoru, ali i važnosti i utjecaju koje medijski profesionalni govornici imaju na cjelokupni govor nacije. Polaznicima će biti skrenuta pozornost na njihove vlastite pogreške u javnim nastupima i činjenicu da publika, unatoč tomu što često ni sama ne poznaje dobro akcentologiju hrvatskog jezika, nema mnogo tolerancije spram naglasnih pogrešaka u televizijskih i drugih medijskih govornika. O tome govore i autori koji su se bavili govorom u medijima: „slušatelja više zbujuje neobičan naglasak neke riječi izgovoren u medijima, nego neka velika jezična pogreška u govoru ili u tisku” (Šupuk, 1994:106-107 prema Runjić-Stoilova i Bartulović 2009: 154) ili „Televizijski govornici zasigurno imaju izbrisanije tragove svojih organskih govora nego što to imaju drugi ljudi koji u javnosti nastoje govoriti standardno, premda se većini televizijskih govornika ipak zamjećuju ti tragovi” (Škarić i Varošanec-Škarić 1994: 11). Imajući to na umu, od polaznika se očekuje ozbiljan pristup vježbama koje će se provoditi na ovome nastavnom satu i ulaganje truda u savladavanje naglasaka koji eventualno nisu dijelom njihovog organskog ili već naučenog izgovora. Na ovome satu radit će se na silaznim naglascima, dok su uzlazni naglasci tema posljednjeg sata.

Vježba 1 – izgovor kratkosilaznih naglasaka (12 minuta)

Kako je općepoznato da je u metodici važno krenuti od jednostavnijega prema složenijem, najbolje bi bilo krenuti s radom na kratkosilaznim naglascima, za koje su i neka istraživanja (Škarić i Lazić 2002; Runjić-Stoilova i Bartulović 2009) pokazala da su najzastupljeniji, djelomično i slušaćima najpoželjniji naglasci u hrvatskom jeziku. Niti u istraživanju u sklopu ovoga rada nisu zamjećena odstupanja u izgovorima

kratkosilaznih naglasaka. Tek se u jednoga od reportera u dva slučaja dala nagovijestiti tendencija ka njihovu produljivanju u dugosilazne koja je vjerojatno uvjetovana mjestom podrijetla. Pretpostavka je, stoga, da će i polaznici u tim vježbama imati najmanje poteškoća. Slično kao i u radu na mjestima naglasaka, počet će se s ostvarivanjem kratkosilaznih naglasaka na nizovima logatoma *ba*. S nastavnikovim naputkom da je silaznim naglascima u hrvatskom nedopušteno stajanje na nepočetnim slogovima, osim u već spomenutim iznimkama, vježba počinje s izgovorom kratkosilaznih naglasaka u trosložnim i višesložnim logatomima. Pri izvođenju vježbi s vrstama naglasaka strogo je preporučljivo pomagati si pokretima ruku, pri čemu bi ti pokreti kod izgovora kratkosilaznih naglasaka svakako morali biti ostri i na pravilnim mjestima unutar riječi, u čemu će polaznici imati pomoći nastavnika.

Primjer: *bà-ba-ba; ba-bà-ba; ba-ba-bà;*

bà-ba-ba-ba; ba-bà-ba-ba; ba-ba-bà-ba; ba-ba-ba-bà

Vježba se nastavlja izgovorom kratkosilaznih naglasaka na značenjskim riječima. Te riječi mogu biti primjeri iz javljanja uživo govornika obuhvaćenih istraživanjem u sklopu ovoga rada. Kao što je već spomenuto, polaznici nisu imali poteškoća u izgovoru kratkih silaznih naglasaka, pa je potreba za dužim izvođenjem ove vježbe mala. Pri njezinom izvođenju sada bi trebalo voditi računa o pravilu prema kojem u hrvatskom jeziku ovi naglasci mogu stajati samo na početnim slogovima riječi. Drugim riječima, naglasci bi se izgovarali samo na mjestima na kojima se u jeziku doista trebaju i naći, jer je pretpostavka da je do sada usvojeno znanje polaznika o tome kako bi ti naglasci mogli zvučati na ostalim slogovima u riječi. Također, ovdje će se zanemariti činjenica da reporteri u svome javljanju ne bi doista trebali naglašavati svaku pojedinu riječ u svome govorenom tekstu, već u *legato* izvedbi istaknuti samo logičke riječi, one koje u sebi „nose“ informativnost. Uz mjesta na kojima su označene zanaglasne dužine nastavnik će objasniti njihovu etimološku ulogu, izgovoriti ih i njihove ostvaraje pokušati postići i kod polaznika.

Primjer: *mjësta; htjëli; gràđansku; stànovima; kùćama; viđjeti;*

kràjem tjèdna trèbale bi se rùšiti zgràde; zàista bìo mèđu gràđanima; kào štò sam rëkao; sùtra bi trèbao po nòvù rùndu prègovòra; na nòvù

nàdopunu òbrane; dëset, čak i màlo višë od dëset; dìo nèzadovòljnih gràđanà

Vježba 2 – izgovor dugosilaznih naglasaka (12 minuta)

Nakon što su polaznici prošli kroz općeniti pregled vrste naglasaka u hrvatskom jeziku, kao i savladali kratkosilazne naglaske, prelazi se na rad s dugosilaznim naglascima. Dugosilazni naglasci također su uvelike poznati govornicima hrvatskoga jezika i zastupljeni su u svakodnevnom govoru većine hrvatskih dijalekata. Ni polaznici nisu imali previše poteškoća s izgovorom dugosilaznih naglasaka u provedenom istraživanju. Većina se njihovih pogrešaka odnosi na kraćenja naglasaka, koja također u većini slučajeva nisu bila odviše istaknuta. Na ovu se vrstu naglasaka također odnosi pravilo o nedopuštenom nalaženju na nepočetnim slogovima riječi, što polaznici moraju imati na umu pri izvođenju vježbe. U vježbi je bitno da govornici postignu svijest o duljini ovih naglasaka, koji su prema Bakranovom istraživanju (1986) najdulji hrvatski naglasci, trajanja od 99 milisekundi. To ne mora nužno značiti da će naglasci ovdje biti izgovoreni u približno tom trajanju, jer za postizanje svijesti o njihovoj duljini potrebno će biti ponekad ih izgovoriti i dužim trajanjem, uz naglašeni pad u tonu.

Blagim pokretima ruke slijeva na desno, kao da oponašaju grafički prikaz samoga naglaska, polaznici će uz pomoć nastavnika pratiti izgovor dugosilaznih naglasaka na mjestima označenima njihovim grafičkim prikazima u riječima pred njima. Kao primjeri, poslužit će riječi za koje je slušnom analizom utvrđeno da su ih govornici izgovarali kraćima u odnosu na duljinu koja je za njih poželjna. Kao i kod kratkosilaznih naglasaka, u primjerima sa zanaglasnim dužinama nastavnik će od polaznika pokušati dobiti njihov izgovor.

Primjer: *kâžû; cijélî; râdè; dnêvne; krâj; nêmâ; štûrîm; stâna; njénim; brôj; mágka; nâmjerama; rédom; rijéč; dâlnjé; ljûdi; tîčé; kôbnim; krâj; svôj; žûrnih; vlâsnîštvo;*

dvâ sâta; u cijélôj prîči

Vježba se odvija obrnutim redoslijedom od prethodne, dakle nakon vježbanja na značenjskim riječima slijede izgovori ovih naglasaka na logatomima, kako bi se postigla dinamičnost nastavnog sata. I ovdje će se polaznici služiti blagim pokretima

ruk u prethodnom dijelu kako bi se postigla motorička povezanost s osjećajem za pravilno naglašavanje.

Primjer: *bâ-ba; ba-bâ;*

bâ-ba-ba; ba-bâ-ba; ba-ba-bâ;

bâ-ba-ba-ba; ba-bâ-ba-ba; ba-ba-bâ-ba; ba-ba-ba-bâ

Zaključak (6 minuta)

U zaključku će se ukratko ponoviti ono što se radilo u ovome nastavnom satu, dakle prepoznavanje i usvajanje silaznih naglasaka i najaviti tema posljednjeg sata – uzlazni naglasci.

VI. Razrada 3. nastavnog sata – prepoznavanje i usvajanje uzlaznih naglasaka

Uvod (5 minuta)

U uvodu će nastavnik objasniti da je, iz iskustva, izgovor uzlaznih naglasaka puno zahtjevniji prosječnom govorniku hrvatskoga jezika od izgovora silaznih, jer se pri njihovom izgovoru mora postići uzlaznost tona koju mnogi govornici hrvatskoga ne poznaju u svojim polazišnim idiomima. Na ovome satu neće biti potrebe za teorijskim obrazlaganjem jer u fokusu je ionako postizanje pravilnoga izgovora, a polaznicima će višak informacija samo stvoriti pomutnju, stoga je najbolje odmah prijeći na vježbe.

Vježba 1 – izgovor dugouzlaznih naglasaka (12 minuta)

Dugouzlazni naglasci stvarali su puno više problema polaznicima pri javljanjima uživo u provedenom istraživanju. Uzlaznost u tonu odlika je koju dio hrvatskog naroda ne poznaje u svojim organskim idiomima, posebice onim neštokavskima. Ipak, dugouzlazni su naglasci poznatiji prosječnom govorniku hrvatskoga jezika od kratkouzlaznih, koji i u istraživanju prednjači po broju naglasnih pogrešaka. Pogreške pri izgovoru ove vrste naglasaka dijele se na pogreške kraćenja u kratkouzlazne te pogreške gubljenja uzlaznosti, a često stoje i u kombinaciji, najviše kod neštokavskih govornika koji nakon kraćenja provode „neutralizaciju“ sa silaznim naglascima.

Jednako je važno, stoga, pri izvođenju ove vježbe postići kod govornika dulje trajanje naglaska, koliko i primjetnu uzlaznost tona. Kod oba je slučaja to moguće povezati s motoričkim radom ruku, u kojima ruka može imitirati grafički prikaz ovoga naglaska, krećući se u smjeru prema gore desno. Polaznicima je bitno stvoriti sliku o „izgledu“ ovoga tona, čija se uzlaznost zapravo čuje tek u slogu iza naglasnoga, a sporijim radom ruke koja prati izgovor postići će se dulje trajanje ovoga naglaska.

Vježba ponovno započinje obrnutim redoslijedom od prethodne kako bi se postigla dinamičnost. Dakle, prvo se pokušava postići dugi uzlazni ton na logatomima *ba*, a potom se nastavlja sa značenjskim riječima i primjerima koje su polaznici krivo izgovarali u istraživanju. Kako ovi naglasci postižu uzlaznost tek u zanaglasnome slogu i ne mogu stajati na posljednjem slogu u riječi, bilo značenjskoj, bilo bezznačenjskoj, vježba se neće provoditi s naglasnim primjerima na zadnjem slogu.

Primjer: *bá-ba*;

bá-ba-ba; ba-bá-ba;

bá-ba-ba-ba; ba-bá-ba-ba; ba-ba-bá-ba

U primjerima sa značenjskim riječima iskoristit će se pogrešno izgovorene riječi u istraživanju.

Primjer: *potpisívānja; naglašávati; žívē; Zágreb; Sísak; óvdje; stávljaju; dáva; prédstávníci; tráziti; ukídānje; zátvora; prítvoru; Remetíncu; priznánja;*

popódnēvnīm priopcéňjem obrátio se jávnosti; prímio je míto; téške su trídeset milijúna kúnā; znáčiti za stanovníke; uz nádu da ču se jáviti s informácijama; zatrážiti produľénje zátvora

Vježba 2 – izgovor kratkouzlaznih naglasaka (12 minuta)

Kratkouzlazni naglasci, kako je već utvrđeno, stvaraju najveće probleme prosječnom govorniku hrvatskoga jezika, pa tako i govornicima obuhvaćenima ovim istraživanjem. Prema Škariću (2009: 121-123), u općeprihvaćenom tipu hrvatskoga jezika kratkouzlazni se naglasci uopće ne ostvaruju. Najveće probleme ovi naglasci zadaju neštokavskim govornicima koji ih, kako neka istraživanja pokazuju (Varošanec-Škarić i Škavić 2001: 95), bolje prepoznaju od štokavaca „jer su im zamjetniji oblici koji nisu u njihovu organskom idiomu”, ali imaju velike poteškoće u njihovim ostvarajima. U istraživanju u sklopu ovoga rada govornici su imali iznimno velik broj krivih ostvaraja ove vrste naglasaka, velikom većinom „neutralizirajući” ih s kratkosilaznim naglascima. Stoga pri izvođenju ove vježbe treba imati na umu da nije očekivano postići njihov izgovor među svim polaznicima, već je ponekad potreban njihov sustavan rad s jezičnim i govornim stručnjacima. Ovo je najzahtjevniji hrvatski naglasak za određen dio stanovništva i zato se ova vježba izvodi posljednja. Polaznicima je bitno istaknuti da ton u ovome naglasku ne pada, odnosno da se njegova uzlaznost zadržava na slogu nakon naglašenoga. U demonstraciji toga nastavnik se također služi pokretom ruke koja u visokom položaju označava ton naglaska. Ovi naglasci vježbat će se na nekima od brojnih primjera pogrešnoga izgovora govornika obuhvaćenih istraživanjem.

Primjer: *pròvesti; slùžbe; dànas; zadòbila; ponòvimo; ići; pènjati; rùševine; pozòvite; žìovt*

gràdevìnskì materijäl; župànìjskò državno òdvjetništvo; Sisačko-mòslavačke župànije; olàkšati pròces; òvòm autocèstom se gòdišnjè provèzè milijùn

Vježba se nastavlja izgovorom kratkouzlaznih naglasaka na nizu logatoma *ba*. Kao i kod dugouzlaznih naglasaka, u hrvatskom jeziku ne postoji mogućnost njihovog izgovora na posljednjem slogu, jer se uzlaznost tona očituje tek u zanaglasnom slogu. Zbog toga će iz vježbe biti izuzeti naglasci na zadnjem slogu.

Primjer: *bà-ba;*

bà-ba-ba; ba-bà-ba;

bà-ba-ba-ba; ba-bà-ba-ba; ba-ba-bà-ba

Vježba 3 – sinteza naučenog (12 minuta)

U posljednjoj vježbi polaznici će na uručku dobiti transkribirane rečenice koje su neki od njih koristili u svojim javljanjima uživo na televiziji i koji su bili korišteni kao materijal za slušnu analizu za istraživanje u sklopu ovoga rada.

Rečenice neće biti označene naglascima, jer je upravo zadatak polaznika, uz pomoć nastavnika, pokušati prepoznati koja se vrsta naglasaka i na kojim mjestima pojavljuje u riječima zadanoga teksta. Polaznici su slobodni postavljati pitanja nastavniku ukoliko imaju problema s određivanjem mjesta ili vrste naglaska.

Primjer 1: *U svakom slučaju, podsjetimo, Dragan Kovačević sumnjiči se da je primio mito, odnosno da je namjestio poslove teške trideset milijuna kuna u Janafu, poslove informatizacije, a da je zauzvrat od Ivana Širića iz tvrtke Cefis dobio dva luksuzna stana – jedan u Splitu, jedan u Zagrebu – te dva luksuzna automobila.*

(Ispravno obavljeno):

U sväkom slùčaju, pòdsjetimo, Dràgan Kováčević sùmnjiči se da je prímo móto, ódnosno da je nàmjestio pòslove téške trídeset milijúna kúná

u Jānafu, pòslove informatizácie, a da je zàuzvrāt od Īvana Širića iz tvřtke Céfis dòbio dvâ lùksuzna stâna.

Primjer 2: *Nemojte se penjati na krovove, nemojte ulaziti u ruševine bez adekvatne opreme, tu su rekli da treba posebno naglasiti da nikako ne treba u tenisicama krenuti na krov.*

(Ispravno obavljen):

Nèmôjte se pènjati na kròvove, nèmôjte ùlaziti u rùševine bez àdekvâtne ôpreme, tû su rëkli da trèbā pòsebno naglásiti da nìkäko nè trebā u ténisicama krénuti nà krov.

Zaključak (4 minute)

U zaključku sata ukratko će se ponoviti sve o čemu se govorilo i vježbalo na posljednja tri nastavna sata i još jednom naglasiti važnost koju profesionalni govornici imaju u oblikovanju govora hrvatskog stanovništva. Polaznici će se uputiti na daljnji jezično-govorni razvoj i rad sa stručnjacima. Nastavnik će zahvaliti polaznicima na strpljenju i zaželiti im sreću u profesionalnom životu.

7. Zaključak

Na temelju tablica prikazanih u prethodnim potpoglavljima dalo bi se zaključiti kako reporteri s RTL Televizije najrjeđe odstupaju od naglasnih obrazaca propisanih hrvatskom normom. Međutim, ono što je doprinijelo velikom broju naglasnih odstupanja kod reportera s ostale dvije televizije jesu svega dva govornika koja dolaze iz sjevernih, nenovoštokavskih područja. U zahtjevnim okolnostima javljanja uživo očito su primjenjivali svoje organske neštokavske idiome, što je rezultiralo velikim brojem naglasnih odstupanja u svim analiziranim kategorijama.

Istraživanje je poslužilo za načelne opise naglasnih sustava pojedinih reportera i pružilo uvid u repertoar naglasnih odstupanja od hrvatske jezično-govorne norme prisutnih čak i kod profesionalnih govornika. Međutim, općenitiji zaključci o govornim i naglasnim usporedbama vodećih nacionalnih televizija, kakvi su se očekivali na početku rada, ipak ne mogu biti izneseni. Može se steći dojam kako je ortoepska situacija na hrvatskim televizijama znatno bolja nego što se doima u široj javnosti, ali, s obzirom na to da je prozodija najnestabilniji aspekt hrvatske ortoepije i najlakše „bježi“ od onoga što je propisano, pomalo je nezahvalno osuđivati pozamašan broj prozodijskih odstupanja od zadanih propisa. Tim više što ni ti propisi nisu stabilni niti međusobno usklađeni.

Posebno se to odnosi na pravilo o nepostojanju silaznih naglasaka na nepočetnim slogovima. Takvo pravilo, vidljivo je iz prethodnih istraživanja, a svakako i iz ovoga, nije posve u duhu suvremenoga hrvatskoga jezika, čak ni među govornicima novoštokavskoga idioma. Mnoštvo posuđenica, složenica, stranih imena i kratica, pa čak i hrvatskih paradigmatskih obrazaca, hrvatskome govorniku ne zvuči pravilno ni prikladno kada se izgovori bez silaznoga naglaska u sredini ili na kraju riječi.

Slično je i s prenošenjem naglaska na prednaglasnicu – osim u nekoliko izuzetaka, hrvatski profesionalni govornici gotovo da uopće više ne prenose naglasak na prednaglasnicu, takav im izgovor vjerojatno zvuči ruralno i neobično.

Na hrvatskoj je jezičnoj zajednici da u skorije vrijeme riješi nesuglasice i nedoumice oko pravilnoga naglašavanja u hrvatskome standardu jer u protivnom će, lako moguće, odstupanja od norme biti sve više, a razlike između norme i uzusa sve nepomirljivije.

Literatura

- Anić, V. (1969). „O jednom akcenatskom procesu u različitim službama književnog jezika“. *Jezik* Br. 3, 84-89.
- Anić, V. (2004). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Bakran, J. (1986). „Ortoepija na drugi način“. *Jezik* Br. 33, 143–148.
- Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V., Znika, M. (2005). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Benić, M. (2007). „Osnovni podaci o osječkoj akcentuaciji“. *Filologija* Br. 48, 1–28.
- Brozović, D. (1955). „Akcentuacija tuđica na –or u hrvatskom jeziku“. *Jezik* Br. 3, 118–123.
- Brozović, D. (2005). *Prvo lice jednine*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Buzina, T. (1987). „Ortoepska odstupanja u televizijskim dnevnicima“. *Govor* IV, 2, 153-162.
- Delaš, H. (2003). „Naglasak na proklitici“. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* Knj. 29, 21-31.
- Ham, S. (2006). *Povijest hrvatskih gramatika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- HRT. *Leksikon radija i televizije*. URL: <https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/j/javljanje-uzivo/> (pristupljeno 13. srpnja 2021.)
- Kapović, M. (2010). „O tobogenoj neutralizaciji kratkih naglasaka u hrvatskom“. *Croatica et Slavica Iadertina* VI, 47–54.
- Martinović, B. i Pudić, J. (2013). „Naglasak pridjeva u govornoj praksi“. *Tabula* 11, 149-158.
- Martinović, B. (2014). *Na putu do náglasné normē*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- Mažuranić, A. (1869.) *Slovnicka hrvatska za gimnazije i realne škole. Dio I. Rěčoslovje*. Zagreb: Troškom knjižare Fr. Župana (Albrechta i Fiedlera).

- Mićanović, K. (2004). „Hrvatski s naglaskom“. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* Knj. 30, 121-130.
- Moskatelo, K. (1955). „Akcentuacija tuđica na –or u hrvatskom jeziku“. *Jezik* Br. 3, 51–56.
- Perišin, T. (2010). „Javljanje uživo u informativnoj televizijskoj emisiji kao faktor (ne)vjerodostojnosti“. *Medijske studije* 1 (1-2), 123-135.
- Runjić-Stoilova, A., i Bartulović, I. (2010). „Odstupanja od standardnog naglasnog sustava u govoru profesionalnih govornika na HTV-u“. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu* Br. 2, 153–168.
- Silić, J. i Pranjković, I. (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I., Babić, Z., Škavić, Đ. i Varošanec, G. (1987). „Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi“. *Govor* IV, 139–151.
- Škarić, I., Škavić, Đ. i Varošanec-Škarić, G. (1996). „Kako se naglašavaju posuđenice“. *Jezik* Br. 43, 129–138.
- Škarić, I., Škavić, Đ. i Varošanec-Škarić, G. (1996). „O naglašavanju posuđenica - još jednom nakon Vukušića“. *Jezik* Br. 44, 66–73.
- Škarić, I., Lazić, N. (2002). „Vrijednosni sudovi o hrvatskim naglascima“. *Govor XIX*, 5-34.
- Škarić, I. (1999). „Sociofonetski pristup standardnom naglašavanju“. *Govor XVI*, 117-137.
- Škarić, I. (2006). *Hrvatski govorili!* Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I. (2007). „Hrvatski izgovorni identitet“. *Govor XXIV*, 79-90.
- Škarić, I. (2009). *Hrvatski izgovor*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Škavić, Đ. (1993). „Naglasne promjene prefigiranih oblika glagola na -jeti, -ati, -iti“. *Govor X*, 39-49.
- Škavić, Đ. (1996). „Naglasci glagola na –avljati“. *Jezik* Br. 43, 139-142.

Škavić, Đ. i Varošanec-Škarić, G. (1999). „Neke osobitosti hrvatskoga naglasnog sustava“. *Govor XVI*, 25-31.

Varošanec-Škarić, G. (1995). „Govorni stilovi u informativnim emisijama“. *Govor XII*, 71-79.

Varošanec-Škarić, G. i Škavić, Đ. (2001). „Neutralizacija kratkouzlaznoga i kratkosilaznoga naglaska u suvremenom hrvatskom prihvaćenom izgovoru“. *Govor XVIII*, 87-104.

Varošanec-Škarić, G. (2001). „Poželjnost nekih kategorija izografnih naglasnih heterofona“. *Govor XVIII*, 33-44.

Varošanec-Škarić, G. (2003). „Prenošenje silaznih naglasaka na proklitiku u općem prihvaćenom hrvatskom izgovoru“. *Govor XX*, 469-489.

Varošanec-Škarić, G. (2019). *Forenzična fonetika*. Zagreb: IBIS grafika.

Vukušić, S., Zoričić, I. i Grasselli-Vukušić, M. (2007). *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*. Zagreb: Nakladni zavod globus.

Sažetak

Usporedba naglasnih sustava hrvatskoga jezika kod televizijskih reportera

Rad se bavi usporedbom izgovora naglasaka hrvatskoga jezika kod televizijskih reportera – govornikâ koje imamo priliku slušati svaki dan i koji bi, svojim profesionalnim izgovorom, trebali biti govornim uzorima hrvatskoj javnosti. U istraživanju koje je provedeno na 12 reportera s tri najveće nacionalne televizije – javnoga servisa HRT-a i dvije komercijalne televizije, Nove TV i RTL-a, načelno su opisani naglasni sustavi reportera i pružen je uvid u repertoar naglasnih odstupanja od hrvatske jezično-govorne norme prisutnih kod profesionalnih govornika. Istraživanju je prethodio osvrt na problematiku naglasne norme, kod koje još uvijek postoje dvojbe oko mnogih kategorija. Unatoč pozamašnome broju prozodijskih odstupanja od zadanih propisa u govoru reportera, stečen je dojam kako je ortoepska situacija na hrvatskim televizijama znatno bolja nego što se doima u široj javnosti. U prilog im svakako ide činjenica da je prozodija najnestabilniji aspekt hrvatske ortoepije, a propisi nisu stabilni niti međusobno usklađeni. Reporteri bi, ipak, trebali dodatno raditi na izgovoru naglasaka, za što je ponuđen prijedlog nastavnoga sata. Rad se zaključuje pozivom hrvatskoj jezičnoj zajednici da riješi nesuglasice i nedoumice oko pravilnoga naglašavanja u hrvatskome standardu, jer će u protivnom odstupanjâ od norme biti sve više, a razlike između norme i uzusa sve nepomirljivije.

Ključne riječi: prozodija, naglasci, televizijski reporteri

Abstract

Comparison of accent systems of Croatian language in television reporters

The thesis studies the comparison of the pronunciation of the accents of the Croatian language in television reporters – speakers that we have the opportunity to listen to every day and who should set an example for the Croatian public with their professional pronunciation. The research, which was conducted on 12 reporters from the three largest national televisions – the public service HRT and two commercial televisions, Nova TV and RTL, described the reporters' accent systems and provided an insight into the repertoire of accent deviations from the Croatian language-speaking norm that are present in professional speakers. Prior to the research, the thesis addressed the issue of the accentual norm which still has doubts about many categories. Despite numerous prosodic deviations from the norm in the speech of reporters, one got the impression that the orthoepic situation on Croatian television is much better than it seems to the general public. Reporters benefit from the fact that prosody is the most unstable aspect of Croatian orthoepy, and the regulations are not stable or mutually coordinated. Reporters, however, should work further on their pronunciation of the accents, so a written class lesson with that purpose is also included in the thesis. In conclusion, the thesis calls on the Croatian language community to resolve disagreements and doubts about the proper pronunciation in the Croatian standard language, because otherwise there will be more deviations from the norm, and the differences between norm and usage will be more irreconcilable.

Keywords: prosody, accents, television reporters

Prilozi

Transkripcije javljanja uživo s izgovorenim naglascima

Borko Brunović (HRT)

„Ako nè budè žàlbi na nàtjeçaj, kàžu mi u hàcu, ràdovi bi trèbali pòčeti počétkom ljèta, a pòsljednjih jedànaest kìlometara autocèste, od òvog mjësta gdjë se ja nàlazim, u Lèkeniku, pa do Siska, trèbalo bi bìti götovo dvìje gödine od počétkta ràdova, ödnosno potpisìvanja spòrazuma. Cijèli pòsao téžak je tristotinjak milijùna kùna. Nè treba pòsebno ni naglašàvati štò cé to znáčiti za gràdane i stanovnìke Sìsačko-mòslavačke župànije, svì se nàravno nàdaju revitalizaciì òvog pòdručja, Bánovine, nàkon pòtresa. U svàkom slùčaju bìt cé to vèlik plùs i za svè one kòji žìve i ràde na pòtezu Zàgreb-Sìsak, Sìsak-Zàgreb, njìma cé u svàkom slùčaju olàkšati dnèvne migrácije, a rèkao bih dà cé olàkšati i cijèli pròces öbnove Bánovine kòji cé tràjati gödinama, u svàkom slùčaju bìt cé lako, po pùnom profilu autocèste dòvesti övdje i mehanizaciì i gràđevinski materijàl. I za kràj informácia da se övom autocèstom Sìsak - Zàgreb gödišnjè provèze oko mìljun i sèdamsto tìsuća vòzila, mnògi vozáci sàda cé imati kràći pùt za petnàestak minúta, sìgurno cé bìti pòprilično zàdovoljnì.

Pòtvrdje nèma, no pòsve je jàsno da ùskok nìje bio zàdovoljan ìskazom, ödnosno da Dràgan Kováčević nìje prìznao svè štò mu ùskok i tužitèljstvo stàvljaju na tèret. òn je svòj ìskaz dàvao dvà sàta ùskoku, a nakon tòga njègovi ödyjetnici pròšli su pokraj nàs nòvinara, nisu žèljeli dàvati nìkakvu ìzjavu pa je pòsve pòstalo jàsno da nìje pòstignut dògovor sa ùskokom, a isto tàko ìzjavu nìsu htjèli dàti ni prèdstavnici tužitèljstva. Tèk u popòdnevnim sàtimi, štùrim priopcènjem, obràtio se jävnosti i ùskok, kòji je kràtko rèkao da nèće tràžiti ukìdanje ìstražnog zàtvora, ödnosno da Dràgan Kováčević östaje u prìtvoru u Remetìncu. U svàkom slùčaju, pòdsjetimo, Dràgan Kováčević sùmnjiči se da je prìmio mító, ödnosno da je namjëstio pòslove tèške trìdeset milijùna kùna u Jànafu, pòslove informatizaciì, a da je zàuzvràt od ivana Širića iz tvàrtke Céfis dòbio dvà lùksuzna stàna - jèdan u Splìtu, jèdan u Zàgrebu, te dvà lùksuzna automobili. Da sumìram dànašnji dàn, Dràgan Kováčević östaje u ìstražnom zàtvoru

svě dök ně bude išpitano svih tridesetosam svjedöka u òvom slùčaju, a od vělikog kopernikànskog òbrata, òdnosno priznänja, za sàda ništa.

Nikolina Čosić (HRT)

Takō je, s öbzírom na tò da gràđani nìsu zàdovoljni dinàmikom òbnove tò je dèfinitivno glàvna tèma kàda je rijéč o nadòlazećim lòkalnim izborima. Dìo nèzadovoljnih gràđana òkupljenih öko gràđanske inicijatíve pëtrinjsko pròanje dànas su svòje nezadovòljstvo pokàzali òvdje u cèntru gràda potpisivanjem pètice. nàime, kâžu kàko nìsu zàdovoljni dinàmikom, smátraju da bi svè trèbalo ići pùno brže äko se žèli zadržati ljùde u òvòm grádu, a, s drùge stràne, nìsu zàdovoljni ni náčinom komuniciranja prema gràđanima, pa takò smátraju da bi, prímjerice, gràđanima trèbalo bìti jásno dàno do znánja koliko je gràđevinskog materijala stìglo kào donácije, tkò na njèga imá pràvo, u köjoj količini, i kàko se do njèga mòže dòći. I dok gràđani za tò optùžuju gradonáčelnika Dàrinka Dùmbovića, ôn s drùge stráne dijéлом odgovórnost, òdnosno, pìstom ùpire u nàcionalni stòžer, a s drùge stràne svòje protukandidáte na lòkalnim izborima, pa je tako kào koordinàtoricu ùpravo spòmenute donácije gràđevinskog materijala, kòja je zàdnjih dàna spòrna, ôn pròzvao mòstovu kandidàtkinju Lúcu Gàšpar Šáko, kòja nam s drùge stráne gòvori kàko o tòme nèma äpsolutno nìkakvih informàcija i da tò smàtra njègovim náčinom za ubiranje polìtičkih bódova. ìnače, Gàšpar Šáko je dànas takóder pođržala òvu gràđansku inicijatívu, a išto je učinila i hadezèova kandidàtkinja Magdaléna Kòmes, kòja je naglásila, ösim štò je kritizírala râd gràđanskog stòžera i gràđanské vlâsti, naglásila je da smàtra kàko bi situácija bila góra da u njù nije ùključen nàcionalni stòžer kòji, po njénim rijéćima, râdi lòvovski pòsao.

A mì čemo za krâj rëci i poražávajúci podátak mùpa kòji kâže kàko u dvìje tìsuće i dvádesetoj gödini se brôj slùčajeva křšenja práva djèteta, òdnosno zlòstavljanja fizičkog djècë pòràslo u òdnosu na prošlu gödinu, òdnosno gödinu prije za čäk četrdèset i cètiri pòsto. Uz nàdu dà čemo se drùgi pùt jàviti s bòljim informàcijama, tòliko za sàda išpred klìnike za djècje bòlesti.

Ônō što sàda slijédī jest ispitívānje svjedókā i tô njih dòsta vèlik brój, čak četrdèsēt, činī se da se većina ipák vêžē ùpravo uz īme Dràgana Kováčevića. Náravno, tužitèljstvo se nâdā da će ùpravo kroz tê istrage svjedókā uspjeti ràščistiti što se tòčno i kàko dogáđalo. A tijékom dâna izašlo je jöš detálja vêzâno uz òvaj cijelī slùčaj, dàklē Dràgana Kováčevića tèretí se da je prímio mítu zbòg togā što je srèdio únosne pòslove dvjèma tvrtkama s Jànafom, ràdi se o višemiljûnskîm pòslovima, a zâuzvrât je dòbio nekretnìne, návodno dàklē nekretnìne u Splìtu i Zágrebu, na èlîtnîm lokácijama, äli ne sàmo tó, Ùskok vjèruijē da su se okòristili i njègovi člànovi obitelji, tòčnijē kći i sîn i tó automobilima. U svákôm slùčaju, òvaj zàgrebačkî stân vèc je ràniјē bìo prédmét ìterësa Ùskoka, no činī se da tijékom prìvè ìstrage Ùskok nije povézao tâj stân s īmenom Dràgana Kováčevića i tó ùpravo zàtô što ni tâj nìti òvaj splìtskî stân nísu glásili na njègovo īme, nego fòrmâlnu ùpravo na tê dvjije tvrtke o kòjima sàda gòvorîmo. Ùskok vjèruijē da je ùpravo Kováčević bìo tâj kòj je trážio da se zàpravo sàkrijē fòrmâlnu vlâsnîštvo nad tîm stànovima. Rècimo za krâj òvog jávljânja da Dràgan Kováčević još ùvijek nije dovèzen óvdje u zátvor u Remetincu, gdje će nàkon trî i pôl mjèseca na slobòdi pònôvno bìti i tó sljèdëcîh mjèsec dánâ.

Rècimo na sàmom počétku ovàkô: ònaj tkò u Pètrînji níje bìo od dâna pòtresa, tòg dvâdeset i dèvëtôg pròsînca, pa do dànas, têško da bi zâista mògao prepòznati òvaj cèntar grâdâ iz kòjeg se mî trènutâčno nàlazimo. Úlice su zàpravo óvdje sâblâsno prázne, ljûdî nêmâ, tèk pònekî znàtiželjnîk kòj províri kröz ògradu kojâ opàsavâ zàpravo ònô što je sàda pòstalo jèdno vèliko gràdilište. Nàžalost, kao što znâmo, cèntar Pètrînje jáko je strádao, većina zgrâdâ óvdje imâ crvenu öznaku, rùšenja vèc ùveliké trâjû, dvâdeset i jèdan objekat dòsad je srüšen, a ònâ se nàstavljàju i dâljè. Ljûdi su isèlili, a njihovi dòmovi, kûče i zgrâde sàda su pòstale rùševine, òdnosno hrpa cíglî i pràshine. U međuvrëmenu ljûdi su pòčeli predävati i svoje záhtjeve za öbnovu i nádaju se da je ùpravo tó kòrak ka normalizaciî živòta, ka nèkakvôm bòljèm počétku. Náravno, tó je pròces za kòj nìtko níje sìgûran koliko će trâjati i nèkî nísu bili sprémni čèkati. Kao što znâmo, slùžbeni podáci kâžû da je od dâna pòtresa pa do dànas Sîsačkô-mòslavačkû župàniju napùstilo ùkupno gòtovo trî tisuće gràđanâ, od tòga nàjvećî brój ùpravo Petrînjacâ. Ljûdi su tó kòj su odlúčili

ùzeti svoje stvâri, pòkupiti svoju obítelj i ôtici u nèkî drùgî grâd, župàniju ili nàžalôst vân zèmlej potráziti svoju bòljú budúcnost.

Eugen Husak (HRT)

Nèpoznanica i dàljé níje ràzrijéšena, àli je vèc poprìlično jásno prëma kòjém se kandidátu ìdë. Nàime, na dànašnjoj sjèdnici òdlûčeno je da cé dòsadašna dènsna rúka od Milana Bándića, Jèlena Pàvičić Vukíčević, pòstati vršitèljica dùžnosti prédsjedníka strânke, òna je izišla pred nòvinâre te jásno porúčila kàko stránka u òvom trenútku još üvijék nêmâ kandidâta za gradonáčelníka Zágreba te da cé tû òdluku dònijëti strànačkô člànstvo. Stògå su prédsjedníci svih dvjësto i osàmnaëst strànačkîh ògrânaka dòbili zadátak da u ìdùcîh sèdam dánâ razgovàraju sa článovima, pòsaljú svoje prijédluge óvdje u prédsjedništvo, koje bi se trëbalo òkupiti ìdùcëg četvrtka, te tâdâ prelömiti, dònijëti òdluku tko cé bìti kandidât za pòkušaj osvájanja funkcije gradonáčelníka Zágreba. Èvo izjave.

Tàkô je, poláko ali sìgûrno, srèdîste Pètrinje kàkvo smo poznávali òdlazi u pròšlôst. Dànas smo svjedòčili rùšenju jèdnoga od gràdkîh simbóla - zgràde stâròg hotéla. Pred građevinâre je pòstavljen àmbiciòzan zadátak u ròku sàmo sèdam dánâ u pòtpunôsti srùšiti te òcistiti tèrén dì je dànas bìo hotèl. Rùši se već pàralelno i zgràda stâròg Gavrílovića, a rùšenje se šírî i dàljé, òvâ zgràda iza mène, još jèdan od gràdkîh simbóla, zgràda Èpçínskog sùda u Pètrinji, pòcët cé se rùšiti ìdùcëg tjëdna. Tô je zgràda nàstala u dôba Àustro-Ùgarske, i što je zanìmljivo nè ruši se sàmo òna, nègo još i trî zgràde, stàmbenê, iza njëga, tô su zgràde grâdene u socijalizmu, däklë, praktički nèstajë pòtpuno jèdan blök. I tû prîci s rùšenjima níje krâj jer krâjem ìdùcëg tjëdna trëbale bi se rùšiti zgràde oko třnice, tàkô da su u sâmôj Pètrinji, razgovárali smo dànas sa Petrínjcima, pòdijeljeni òsjećâji, s jèdnë strâne túga kod ljûdî jer kâžû nèstajë grâd kàkâv su poznávali, a s drùgë strâne sva òvâ rùšenja im dâjû nèkakvû nádu i optimizam jer kâžû kàd se jèdnom nèšto òcistî i srùšî nàdâmo se da cé prije tògå pòceti grâdnja i zìdanje jèdnë nòve i srètnijë Pètrinje. Pàralelno strùčnjâci râdë i elaborâte da se viðî štò cé bìti sa obíteljskîm kùćama, ali dòbra vijëst, u svàkôm slüčâju, da cé se ìdùcëg tjëdna u Glíni i Kòstâjnici prorâditi mòbîlnî úredi ministärstva graditèljstva gdjë cé grâđani mòći predávati zàhtjeve za òdštetu, a tû cé sìgûrno bìti vèlika gûžva jer, prëma podácima kòjë smo dòbili od hëpa, u òvîm

trenúcima je h p na str ju priklj cio t su u  samsto  etrd s t i s dam kont jnera ili k cica, d kl  u ravo tol k  o p lik  ob telji u  v m trenúcima s nj  j dan t pli, st b lan i  v st d m.

Domagoj Miki  (Nova TV)

G tovo dv  s ta tr jalo je ispit vanje  vdje na  up n jsk m s du u Sl v nsk m Br du, pa kr nimo r dom.  n o  t  tre ba r ci u  voj cij loj pr ci - m jka je prvo pt zen , d kl , istr zitelji sm traju k ko je m jka t  k j  je n nij la n jte  ozljede dj tetu, nj j je s dac  strage odr dio  stra n  z tvor, t  zb g j dne t cke op snosti  tjec ja na svjed ke. S dr g  str ne, dv desetsedmogodi nj m  cu s dac  strage odr dio je  stra n  z tvor po dv je t cke, j dna je op snost od  tjec ja na svjed ke, dok, s dr g  str ne, i op snost od pon vljanja k znen g dj la, s dac  strage r kao je k ko je rij c o  sobi k j  je ve  r nij  ka nj vana zb g ob teljskog n silja.  vo pr je n k h p la s ta  ni su odvèdeni u  stra n  z tvor u P zegu gd je  e pr vesti n rednih mj sec d na  strage. I  n o  t  tre ba r ci j st da  up n jsk  d rz vn   dyjetn stvo, uk liko  e b t p trebe, m ze zatr ziti i d ljenje produlj nje  stra n g z tvora.

 pravo t ko Rom na, d nas p novno su se  vdje u Bánovini m gle v djeli registr cije iz sv h kr jeva H rvatske, od D ubrovnika pa sv  do V ukovara, no  no  t   urne sl zbe apel iraju na sv  volont re - n mojte se pènjati na kr vove, n mojte ul ziti u r ševine b z  dekvatne  preme, t  su r kli da tr ba p sebno naglásiti da n kako n  treba u t nisicama kr nuti na kr v. Da je t m  t ko g vori pod tak,  vo d nas sam razgov rao s gl vn m v trogasnim zapovjednikom,  n mi je r kao k ko su d nas,  vo i  vdje k sa i d lj  d nas n um rno p d , dv jica vatrog saca zad bila l k  ozljede k da su se poskl znuli, d kl , ti lj di  maju sv   dekvatnu  premu, d kl , n  v lj  risk rati.  t  se t ce  v g n sretn g sl c ja u P tr nji, rij c je o ped setsedmogodi nj ku s p dru ja V rvovskog, d kl ,  vo  ovjek je u stiu d šao s n jbolj m n mjerama k je su zav sile z apravo s k bnim  shodom. D kl , pon vimo za kr j još j dn m ap l  urnih sl zbi: r de pričekajte, poz vite p mo , n mojte s mi  ci k ko ne bi risk rali sv j,  li i t udi život.

Petra Buljan (Nova TV)

Pa òvā kùća u kòjōj se mî nàlazimo u òvōm trenútku zàpravo je tèmpirana bômba, àli ne od jùtrôs, vèć gòdinu i pôl dánâ to tràjē, zàjedno s njôm tàkvih tèmpiranih bômbi na òvōm klízíštu je desétak, svì tî ljûdi čekaju zàpravo da sùtra óvdje dôđe ekipa s Geološkôg fakultéta kòjâ cé im rëci kàkvo je kònkretno stánje u òvōm trenútku, no ònô štô su mi rëkli gràđani s kòjîma sâm dànas óvdje razgovárala, njîh dvadesétak kòjî tû živé, kâžû: òvô břdo se svákô mâlo mîčé, tô je nàočiglêd vîdljivo, kâžû àko dôđete tû za mjèsec dánâ vî céte vèć vîdjeti da se tâ zèmlja dösta pomàknula. Kàko je tô jùtrôs izglédalo, u trenútku pòtresa, rëci cé nâm mój večerašnjî gôst, gospòdin Vládo, kòjî óvdje živî, èvo, jèl vam jùtrôs bilo jásno ödmâh da je rijec o pòtresu?

Pa cèntar Zágreba dànas izglédâ uobičâjeno, kào i u svákû drûgû nèdjelju ujûtro, àli s jèdnôm bìtnôm rázlikom, a tô je da s kim göd razgovârâte, pòkraj koga göd da prôđete, svì razgováraju sâmo o jèdnôj témi, a tô je o smřti gradonáčelnîka Bândića. O tôm svì imaju nêšto za rëci, no uglavnôm su iznènâđeni svì ti gràđani s kôjima smo razgovárali. Kâžû, iako su znâli da imâ zdravstvenîh probléma, ipâk nisu očekivali da cé otíci takô náglo, na nèkî náčin. Gràđani takòđer kâžu òn je zâista bìo jèdan od njîh, ònô štô se mòže rëci je da je Milan Bândić bìo političkî fenòmén po pitanju tögâ koliko je zâista bìo mèđu gràđanima, mnögî od njîh kâžû mòžda i níje nêšto nàpravio za nâs kònkretno, àli ipâk im je bìo tû na nèkî náčin na raspolágânu, bìo je mèđu njîma, màkar da, na nèkî náčin, čijê njîhove probléme i obèćâ nêkakvu pòmôć. Náravno, imâ i ònîh kòjî komentíraju kàko níje dòčekao nîkakâv prâvosûdnî èpilog aférâ kòjê su se vézale uz njègovo ìme, no nèkâko tò sâda svë pàdâ u drûgî plân, ònô štô je vážno je da, kâžem, gràđani svì imaju nêšto za rëci, dànas se okúpljaju i u ülici u kòjôj je Milan Bândić živio, óvdje u grádu, razgováraju o smřti Milana Bandića, ali i postávljaju òno jèdno pítanje, a tô je štô cé bìti sâda, nàkon Milana Bandića, jèr tolîkô dùgo je bìo na čelu grâdâ da, vjèrujêm, nîtko ga nè može ni zàmislići s nèkîm drûgîm gradonáčelnîkom na čelu.

Andrija Jarak (Nova TV)

Prije několiko minúta završila je sjèdnica prédsjedništva, několiko článova prédsjedništva mi je potvrdilo i rěklo kàko nísu progovòrili nìti jèdnu jèdīnū rijéč o prijédlogu za òpozīv prédsjednika Milánovića, nègo da su jèdīnē dvìje téme bile lòkálni izbori i äktuálna politička situácia, u òvom trenúcima Ándrej Plénković je izašao iz sòbe prédsjedništva i dàje izjavu za mèdīje, bìt će zanìmljivo čuti štò će ôn rěci, däklē, öčito su u hadezëu svjèsní kàko némaju u òvom trenútku dvotréćinskù većinu, kàko némaju stô i jèdan glâs, kàko je rěkao dànas Gòrdan Jandróković, mî smo polìtičkî realisti, u òvom trenútku je têško očekivati da će se dogòditi òpozīv. Däklē, izašao je Ándrej Plénković ̄spred, sàd će dàti izjavu za svè mèdīje. Däklē, öčito su svjèsní kàko némaju tû dvotréćinskù većinu, némaju stô i jèdan glâs, čuli smo štò je rěkao Zòran Milánović u svòjoj nájnòvijoj objavi, kázao je kàko je vrijéme da Ándrej Plénković nàkon petogòdišnjé diktatúre i korùpcije kòjā se ùvukla u svákù póru njègove vláde, da bi njèga trèbalo opòzvati, međutím, pòtpuno je i sàvršeno jásno kàko u òvom trenútku ni òporba ni vládajúcti némaju tâj stô i jèdan glâs, ödnosno dànas je cjèlokupná òporba, ukljùčujúci i móst kázala kàko nêcē podržati prijédlog za òpozīv Zòrana Milánovića, däklē jásno je da nìtko némā stô i jèdan glâs, nàstavlјā se tâj vèrbâlni rât, vìdjet émo kàsnijé što će rěci Ándrej Plénković nàkon sjèdnice prédsjedništva hadezëa.

Ödgovòr na tô pítanje dào je ùskok u svôm priopćenju u kòjém potvrđuje da je Kováčević nadòpunio svòju öbranu, ali i zakljùčujú kàko nísu prèstale òsnove zbog kòjih mu je ödréđen jednòmjeseční ̄stražný zátvor i da nêcē zatrážiti ukidáne tòg ̄stražnog zátvora. Kad kâžú òsnove öndâ zäsigûrno mìslé na ̄skaze svjedòka, jer je Kováčeviću üpravo zbòg opásnôsti od ütjecâja na svjedòke ödréđen jednomjeseční ̄stražný zátvor. Kováčević öčito níje priznao krívnju, barem ne u pòtpunôsti, nàime, da bi nètko izašao iz ̄stražnog zátvora nüžno je po zákonu da bezrèzervno i u pòtpunôsti priznâ svè štò mu se stâvljâ na tèret, a to se u òvom slùčâju níje dogòdilo. Dvâ sâta je trâjala tâ nàdopuna öbrane, Kováčević i ödvjetnici, Fârčić i Grâhovac, izašli su nàkon tòg saslušanja, nísu htjeli rěci nìti jèdnú jèdīnú rijéč, a špekulácie o tòmē da će Drâgan Kováčević priznati krívnju pojávile su se prìje několiko dánâ, nàime, pròšlòg četvrtka je održano ròčište óvdje na župânjiskòm súdu u Zágrebu i tâd je, návodno, Kováčević prišao tužitelju ùskoka i rěkao sprèman sam svè priznati,

nagáđalo se da bi tô mòglo bìti dànas. Dân nàkon tôg na súdu gôst u nàšem dnêvníku bìo je òdvjetník Ívo Fârčić, pítao sam ga konkrètno hòće li Kováčević prìznati krívnu, ôn mi je sàmo odgovório kàko ôn i njègov brânjeník râdē ògrômnu stràtègiju kàko je nàjbolje za njîh i da nêcē govòriti jâvno o svòjim pòtèzima, jer, uðstâlom, to nè râdi ni državnô òdyjetništvo. Pòdsjetit éu, u òvôm nòvôm slùčâju Kováčevića tèreté da je s pozicije prédsjedníka üprave Jànafa dvjèma tvrtkama osigûrao pòslove u protuvrijédnôsti od trídeset i sëdam milijúna kúna, da mu je zaùzvrât jèdna od tê dvjije tvrtke osigûrala mítu u protuvrijédnôsti od trî milijúna kúna i tô na náčin da su mu kúpili dvâ stâna i dvâ òsobna automobila. Záključno, Dragan Kováčević òstajé u ïstražnôm zátvoru, trídeset i òsam svjedókâ je pòtrebno ispítati u òvôm nòvom, drùgôm, pròštrénom slùčâju, a tô bi zàsigûrno mòglo pòtrajati, pa čák i mjesécima.

Ivana Pezo Moskaljov (Nova TV)

Pòtraga za napadáčima još üvijék trâjé, nèkoliko policijskîh patrólâ patrolírâ òvím ülicama óvdje na zàgrebačkîm Kòzaram pútevima, incident se, pòdsjećâm, dogòdio üpravo u òvôj ülici, óvdje iza môjih lédâ oko četrnaest sâtí kàda je policija, dvòjica policijâcâ, dòšli su intervenírati, òdnosno postúpati po nálogu, legitimírati muškárca, übržo su ih okrúžili njègovi pòznanîci, njègovi prijatelji, nègodovali su, dòšlo je do vèrbâlnôg òbračúna, a pòtôm i ònôg fizičkôg. Prèma informácijama iz zàgrebačkê policije muškárci su nàpali dvòjicu njîhovih slùžbeníka i lâkšê ih ozlijèdili. Jèdan od policijâcâ ùspio se othrâvati u svèmu tòmè,ispálio je slùžbení hîtac u zrâk kàko bi ih událjio od sèbe, što je zàpravo i nàtjeralo napadáče na bijêg i od tâdâ pòtraga za njîma trâjé. Razgovárala sam dànas óvdje i sa stanárima lòkâlnîh ülica, èvo štò kâžû.

Pa stvâri dànas funkcioníraju kao da, kao i rànjé, kao u protékla dvâ tjèdna od sâmôg pòtresa. Däklé, óvdje u cèntru Pètrînje gdjè se dijelé tòpli òbroci, òni su se dijélili i dànas, däklé uz zàgrebačkê ugòstitelje i volontére ukljúčila se i državnâ tvrtka Plèter, òni su svoje òbroke priprémili na trî rázličite lokácije, u trî rázličite vòjärne, òbroci su se óvdje dostávljali, onda su se pakírali, a pòtôm i dijélili svim pòtrebitima na rázličite lokácije óvdje na Bánovini. Pòdijeljeno je, òdnosno priprêmano je oko dëset tìsûcâ òbroka. Kàko ée stvâri funkcionírati idûcîh dánâ tô cemo tèk vìdjeti kàda bude òbavljenâ i ona pòsebna tranzicija, očekujé se da ée zàgrebačkî ugòstitelji s njima bìti u nèkakvôm dògovôru, do srijéde, nàjkàsnijé

četvrtka. Ōsīm prehrane, trèba rëci da je vážan i smjëštaj, člànovi stòžera obišli su dànas, nèdaleko óvdje od sâmog cèntra Pètrinje bùdúcé pòduzëtničkō náselje, òdnosno smjëštajnō pòduzëtničkō náselje u kòjëm bi trèbalo se zbrìnuti jèdno stotínjak obítelji. Pretpòstavlja se da će ràdovi na kòjima sùdjelujū pripadnici hrvátské vójske bìti privèdeni kràju, zàpravo trèbali bi se viđjeti prvī òbrisi tòg náselja u idùcā dvâ tjèdna.

Adrian de Vrgna (RTL)

Prìje svèga, žèlio bih rëci da svì esdepèovci s kòjima sàm já razgovárao, àko i ìmaju šánse da preuzmù odgovórnost i funkciju Dàvora Bèrnardića, ne žèlè tòg ìstoga Dàvora Bèrnardića cipeláriti. Imèna kòjā se spòminju, dàklē, tû su: Biljana Borzan, europarlamentárka, kòjā je prèpoznata i na èuropskój razini, àli tû je i Pèđa Grbìn kòjí je preferèncijskím pútem üšao u parlamènt. Mànje šánse dàju se Sìniši Hajdašu Dònčicu kòjegå podùpire, sàsvim sìgûrno, njègova bâza. Tô je svè, dodúše, nèslužbeno, ònò štò se znâ je da će esdepèovci íci za pútem ili prèma ònima kòjí su osvòjili štò je mògûće višë preferèncijskîh glàsova, dàklē da će slùšati ne ònò štò im kâžë strànačkâ bâza, nègo ònò štò su im rëkli glasáči, a glasáči su im rëkli da su dòbili dvâ pútâ mânje glàsova nègo štò je dòbio njihov kandidât za prèdsjednîka - Zòran Milánović. Èvo izjavâ.

Još üvijek cèkâ se izjava šëfa esdepèa Pèđe Grbìna, prèdsjedništvo je u tijéku, àli je prèdsjedništvo, kàko dòznâjëm, vèć dònijelo òdrëdene òdluke, raspuštena je organizàcija esdepèa u Vùkovaru. Žèlko Sàbo nìje žèlio odùstati od idéje da bùdë kandidât esdepèov za gradonáčelnîka, ôn tò sàda nêcë ni bìti, ìmenovat će se, dàklē, povjerèník za tâj grâd i vòdstvo esdepèa će odlúčiti tko će bìti njihov kandidât, a tò znâči da u òvom trenútku ne móraju ni izbácti Žèlka Sábu iz sáme strânke, jèr se i o tòmë razmišljalo. Sâm Žèlko Sàbo, dàklē, nè vidî svòg nìkakvoga krìmena, a esdepèovcima je glàvnî argumënt tâj - kàko cémo kritizirati glàvnë rivále, dàklë hadezëovce, àko u nàšim rëdovima imâmo čòvjeka kòjí imâ presudu i, s drùgë stráne, imâ pòstupke kòjí su u tijéku. Istovrèmeno imâ novinâ öko zàgrebačkoga esdepèa, dàklë šëf tê organizàcije, Gòrdan Màras, odlúčio je odùstati od idéje da ôn bùdë kandidât za gradonáčelnîka Zágreba, štò se tîcë, dàklë, kvóte iz rëdova esdepèa. Ôn je dànas óvdje dòšao u strànku, strànka takóđer u òvom trenútku ràzmîsljâ o, dàklë,

sâmim ukídanju, òdnosno raspúštanju zàgrebačkîh organizácija, hòće li ići u tòmè smjéru tò čemo dòzнатi n  sto k  snij   od š  fa str  anke. K  o št   sam r  kao o  ekuj   se   java P  de Grb  na, a,   vo, p  slu  ajmo i št   je r  kao s  m G  rdan M  ras.

Damira Gregoret (RTL)

I d  lj   je t   dal  ko i od konkr  tne proced  re, a t  me dak  ko j  š d  lj   i od konkr  tne pr  kse, međutim, sp  m  n  tom s  stanku s t  m temat  kom, k  ji je organiziran na inicijativu koordinacij   židovskih   pcin  , od  zvali su se pre  st  vnici g  tovo sv  h kl  bova z  stupni  ka. D  kl  , od onih o  ekivanih -   porbenih, esdepèa, lij  vo-z  lenog bl  ka, haes  sa, pre  ko m  njinskih z  stupni  ka, sv   do haesel  sa,   li i hadez  a. I   no št   je n  jiv  znije, da je n  kon t  g   jedn  glasno z  aklj  ceno da se   d   u proced  ru usugla  v  ja z  konod  vnog okvira pre  ma s  borsk  j proced  ri, s k  jim ciljem, da se z  pravo   zmjenama i d  punama z  kona osig  r  a j  sno i z  brana i ka  njav  je zb  g   potrebe   sta  kih zn  kova i simbola. Razgov  rala s  m s Ognjenom Kr  usom n  kon s  stanka, poru  uj   da je prije sv  ga z  dov  ljan št   se hadez     dazao s  stanku, dak  ko onda j  š zadov  lniji št   su prihvatali tak  v z  akljucak pa onda k  z   da se   zmjenama n  d   v  c do sredine ov   godine.   vo   jave.

Objasnjenje je z  pravo potpuno predviđivo, rekla bih   k i očekivano, Tušek poru  uj   da ne z  l   b  ti t  ret str  nci u ovom trenutku, kada znamo da se ov   godine odr  javaju lokalni izbori, točnije već ovog pr  ljeća. U jednom trenutku čak je rekao da mu s  m premijer n  sta ne zamjeri, a sama pres-konferencija najavljenja je neposredno nakon što se Tušek u Zagrebu n  šao i s premijerom Plenkovićem i s potpredsjednikom Vlade T  mom M  dvedom. Tušek i danas, na pres-konferenciji, n  koliko puta ka  ze da ne vid   baš n  sta sp  rno u tome što je nudio javne funkcije i javne pozicije, ispričao se, ali, dodušte, samo ministrica koje je uvrijedio. Dakako, radi se o aktuelnim ministricima koji su u hadezu, u str  nci   jih je on član također i dan danas i d  lj  , što više, i d  lj   ostajet član predsjedništva, a ono što je još važnije ostajet i hadezov s  borsk   z  stupnik i ne pomisljaj o tome da mandat d   na raspolaganje.   vo dijela   jave.

Òvē teràse u sâmōm cèntru Béča sìgûrno bi bile pùnē ljúdī, s òbzírom da je vrló tòplo vrijéme za jedànaësti mjësec, ali stràh od nápada nàpravio je svòje, policijskî sât nàpravio je svòje. Što se tîcë nápada, normalizirao se život dànas u cèntru Béča i u svîm drügîm ökrûzima. Ìmâ pùno pùno vîšë ljúdî nègo jùcér, nísu tolíkô vîšë ljüdi u stráhu, ali policije ìmâ jâko pùno na svâkîh desétak mëtara, po sìgûrno dëset policâjaca, i u märicama, i sa dìugîm cijévima, i vójska. A ònô što je zâpravo specifično za Béč je tô da je òvô dànas drügî dán lökdauna, däklë, za nèkîh, èvo, cetrdesëtak minùta počinjë lökdaun, ljüdi móraju ôtîci sa ülîcâ, ali tô níje tolíkô strögt lökdaun, ljûdi cé möći izâci ako trëbaju kúpiti hránu, rëcimo ako zbog nèkë opásnosti móraju izâci iz kùče ili ako se želë rekreírati zbög šétnje ili zbog nèkög trçanjâ. Što se tîcë òstâlîh djèlatnosti, i tô je preko dâna ôtvoreno, däklë kozmètičâri, frizéri su ôtvoreni, trgovine su, däklë, èvo òvô su se sâd zatvòrile, ali trgovine su bile ôtvorene. Jèdîno što nè može ráditi su zâpravo kafíci i bârovi, a àustrijskâ vlâda je òbećala da cé nadôknaditi tijekom òvih mjësec dánâ osamdèsët pòstô pròmeta od pròslê gödine. Takkô se tô račùnâ svîma ònîma kòjî budu imali ekònomskîh probléma i pòsljedîcâ zbog òvôg pârcijâlnôg lökdauna kòjî je, èvo, drügî dán na snázi óvdje u Àustriji.

Pa koliko se mèni čìnî, stâjë na tôm bröju. Àndrej Plénković, rëkao bih, nïkad opuštèniji. Ùpravo je zavřilo prédsjedništvo hadezëa óvdje u Wëstinu. Pedesétak ljúdî iz vòdstva hadezëa. I Plénković je izâsao i rëkao: "Da, sedamdèsët šëst, nè treba mi vîšë." U tôm smîslu otklonio je svâkû mogúcnost i pòtrebu râzgovôra i sa Dòmovinskîm pòkrëtom, i sa svîm drügîm strânkama kòjë mu dànas nísu dále pòdršku. Däklë, tû su reformîsti, tû je haenës, tû su manjîne. Plénković ìmâ sedamdèsët šëst mandáta i sa njîma idë po mändât. Tû rëkao je da cé üskoro za nèkoliko dánâ sa prédsjedníkom Zoranom Milánovićem na Pantovčáku tô rijéšiti. Ònô što je jâsno óvdje, nàkon što je Àndrej Plénković dào izjavu, je da je izrazito ljût na Dòmovinskî pòkrët. Pòslao im je i jèdnû pòruku, da ako hòće razgovárati sa njîm, da se mögu vrátiti u hadezë i na tâj nácin sùdjelovati u političkôm živòtu. Izâsao je óvdje i rëkao: "Da, dòbro sam raspòložen. Idêm sa sedamdèsët šëst, to je sàsvîm dòvôljno". Što se tîcë râzgovôra s òstâlîm strânkama, òčito je da to nêcë bïti pòtrebno. I, evo, idemo pòslušati, pògledati što je rëkao Plénković nàkon òvôg prédsjedništva

nàcionálnog vijéća, nàkon prédsjedništva hadezëa i sàstanka nàcionálnog vijéća hadezëa, kòjë je tràjalo nègdje sât vrëmena, dàklë, vřlo kràtko.

Ivana Ivanda Rožić (RTL)

Nije dòšlo do priznánja, bùrem ne do onàkvòg kàkav je Ùskok očekìvao, jer Dràgan Kováčević, na kràju kràjeva, níje nìti izišao dànas iz Remetínca. Ùskok se kàsno poslijepòdne oglásio. Òni su napísali u svòm priopcénu da je Dràgan Kováčević dànas stìgao u prostòriju Ùskoka, i tò na vlastitì záhtjev, da nadòpuni öbranu, no tò očito níje bilo dòvòljno jer Ùskok níje kàsnijë zatrážio ukídànjem istražnog zátvora. Svi mî kòjì vèć gödinama pràtimo Ùskok vřlo dòbro známo kàko òni funkcioníraju, a tò je da ukolikò se ösoba nàlazì u istražnòm zátvoru, a pòstoji opásnòst od ütjecája na svjedòke, dàklë situácija bàš kàkva je sàd Dràganu Kováčeviću. Dàklë on mòrā priznati sve, ali äpsolùtno sve što mu Ùskok stàvljā tòm istragom na tèret. Nêmà tu pàrcijalnih, nêma tu djèlomičnih priznànjā. Oni trâžë sve ili nìšta. Ònò što se sàda znâ, dàklë, da Dràgan Kováčević žèlì izáci iz zátvora. On očito vřlo dòbro znâ kàko izglèdà žìvot iza rèšetákà jer bìo je óvdje u zátvoru u Remetincu u pròvjòj istraži nèkoliko mjesécì, a òstalo mu je još za ispítati, što se tìcë ove istrage, dèset, čak i màlo vìšë od dèset, svjedókà. S öbzìrom da Ùskok dìktírà tèmpo ispítivànja tih svjedókà, tko znâ kàda bi on mògao izáci iz Remetínca. Ono što je sàda òdréđeno je mjèsec dànà. Dàklë, ono što sàda slijédì je pràvnà bòrba. Kováčević žèlì izáci vân, ali očito ne žèlì pòtpuno priznati djèlo. Dàklë, pràvnà bòrba, s jèdnë stràne Dràgan Kováčević i njègov òdvjetničkì tîm, s drùgë stràne tùžitelji. Kàko nèslužbeno dòznàjëm, Dràgan Kováčević i sùtra bi trèbao dòći po nòvù rùndu prègovòra u Ùskok, na nòvù nàdopunu öbrane, no pítanje je sàmo hòće li tò bìti dòvòljno da tùžitelji ga pùstë iz Remetínca.

Pa policijskì Ùskok, dàklë, od jùtra je u Pòžegi. Pretražìvale su se obiteljskë kùče, i pòžeškòg gradonáčelnika Dárka Pùljašića, i njègovog zâmjenika, ali i prostòrije gràdské üprave. Izuzëta je òdréđena dokumentácia. Rèklabih ustvári, da, kàko dòznàjëm, da je tò nèkì finiš cjelomjèsečne, višemjèsečne àkcije Ùskoka i policije, kojà je pòčela prìje ljèta, jer kàko dòznàjëm, üpravo nègdje u šestòm, sèdmòm mjèsecu je policijskì Ùskok bìo u prostòrijama pòžeškòg komunálca, kàda su takóđer izuzëli òdréđeni diò dokumentàcije. Vídjet èemo ustvári tijèkom sùtrašnjëg dâna. Vřlo

vjerojatno bi policija trèbala pòdnijeti kàznenù prijavu, a òndà bi se Ùskok o svèmu trèbao òcitovati jer, kâžem, cijèlā òvà prîca ustvàri je izišla u jávnost prije nèkoliko dànà, nàkon što je pòrtal tèlegram objavio snîmke na kòjima se jàsno čuje kàko su pòžeškî gradonàčelnîk i njègov zâmjenîk pòkušali ùtjecati na direktora, bîvšeg direktora komunálca da ùčinì upravo onakò kàko su mu oni zapovjédili, što je ôn òdbio učiniti. A, kàko dòznajem, u òvom slùčaju kàznenò djelo bilo bi trgovina ùtjecajem, no valjá pričekati dok se Ùskok o svèmu ne oglásí, ne objaví što se töčno za kogá tèreti.